

Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) 4

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 10. 11. 1987

◆ private seminar, Czech, origin: 10. 11. 1987

Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) 4 [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-11-10 Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) (5)_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: V posledním překladu tam navrhoval, aby se... život bohyně *Moir*. Vy jste na to namítal, že ona bohyně není. V odborném slovníku je napsáno, že to je bohyně, řecky *Moir*, hovoří se o těch třech dcerách. Ale ona není tak úplně nad bohy, i když jistě postavení mimo ty bohy má, a to v tom, že bohové mohli pouze pečovat o její naplnění, o ten její odsudek. Ale jiná funkce, která by byla nad těmi bohy, tam není. To je jedna z těch věcí.

Hejdánek: Má to nějaký vliv na interpretaci?

Jiný hlas: Na interpretaci to vliv nemá, jen kvůli čtení, abych to nemusel moc hledat. Vy jste argumentoval tím, že ona bohyně není. Takže by to tam nemělo smysl vkládat.

Hejdánek: No tady prostě *Moir* není. Byla vůbec něco jako *Moir*? Prostě to je *Oxford Classical Dictionary*. Já taky vím, že je, ale když to není v oxfordském slovníku, tak není. Prostě žádná nebyla. No to snad není pravda. Pod čím by to ještě mohlo být?

Jiný hlas: Podívejte se pod *Ananké* ještě, jestli to nebude pod tím. Protože když se hovoří o třech, hovoří se o tom, že jsou to dcery bohyně *Ananké*.

Hejdánek: Tady není taky. Kočka blbá.

Jiný hlas: Já mám ten rejstřík, vyhledal ho Augustin, jak jsme se ptali na ten Aristotelés s tím logem. Já to mám od něho zapsané v tom sešitě, on to dohledal do *Summy*. Já tady mám obojí, udělám kraťouchké srovnání. Je to Descartes, to je v té čtvrté části *Rozpravy o metodě*. Já to čtu česky, on to měl ve francouzštině.

Začíná to tím, že on se rozhodl, že hledal pravdu, že to udělá obráceně, začne považovat za naprosto klamné vše, o čem by mohl mysliti sebemenší pochybu, aby tak viděl, zda nezůstane pak přece něco docela nepochybné. Protože nás naše smysly někdy klamou, jal jsem se předpokládat, že není věci, jež by byla taková, za jakou nám ji podávají. A protože existují lidé, kteří se mýlí v úsudcích i při nejjednodušších věcech z geometrie a přitom se dopouštějí *paralogismů*, soudil jsem, že mohu chybovat jako každý jiný, a proto jsem odvrhl jako klamné všechny důvody, jež jsem předtím pokládal za důkazy. A konečně soudě, že tytéž myšlenky, jež máme v bdění, mohou se nám dostavit také ve spánku, aniž je tehdy jediná z nich pravdivá, rozhodl jsem se, že si budu představovat, že všechny věci, jež mi kdy přišly na mysl, nejsou též pravdivější než přeludy mých snů. Avšak ihned potom jsem si uvědomil, že i když jsem chtěl myslit, že vše je klamné, je nezbytně nutno, abych já, který tak myslím, existoval. A pozoruje, že tato pravda „myslím, tedy jsem“ je tak pevná a jistá, že ani nejvýstřednější předpoklady skeptiků nejsou schopny jí otřást, soudil jsem, že ji mohu přijmout bez obav za první zásadu filosofie, již jsem hledal.

Takhle tedy Descartes. A takhle Augustinus. Augustinus v jedenácté knize spisu *O obci Boží* v dvacáté šesté kapitole. To navazuje na kapitoly, kde on hledá obraz Trojice, obraz Boží Trojice i v člověku a říká: I my v sobě poznáváme obraz Boha, to jest svrchované Trojice. Obraz sice ne jemu rovný, ba dokonce náramně a daleko vzdálený, ani jemu souvěčný, není též podstaty, ale přesto takový, že nad něj není svou přirozeností nic Bohu bližšího ve věcech jím stvořených. Obraz, který ještě potřebuje nápravy a zdokonalení, aby mu byl i v podobnosti nejbližší. Neboť jednak jsme, jednak víme, že jsme, a jednak to bytí i vědění milujeme. V těchto třech bodech, které jsem uvedl, nás neuvádí v omyl žádný klam podobný pravdě. Jich se totiž nedotýkáme žádným tělesným smyslem jako věcí vnějších. Například když barvy vnímáme zrakem, zvuky sluchem, pachy čichem, chuti ochutnáváním, tvrdé a měkké předměty hmatem, z nichžto vjemů vznikají také obrázky jím zcela podobné a už nehmotné, které v myšlenkách promítáme, v paměti chováme a kterými jsme ponoukáni k touze po těch věcech. Ale že jsem, a že to vím, a že miluji, tím jsem si naprosto jist bez jakékoli šalebné obraznosti představ nebo fantazií. Při těchto pravdách není co se bát argumentování akademiků. Což jestli se mýlíš? Neboť mýlím-li se, jsem. Vždyť ten, kdo není, nemůže se jistě ani mýlit, a tudíž jestliže se mýlím, jsem.

Hejdánek: jestliže tedy jsem, mýlím-li se, jak se mohu mýlit v tom, že jsem, když je jisto, že jsem, jakmile

se mýlím? Protože bych tedy byl mýlícím se, i kdybych se mýlil, bezpochyby se nemýlím v tom, že vím o svém bytí. Neboť právě jako vím, že jsem, tak vím také právě to, že to vím. Toho vím víc od sebe.

A ještě do třetice: a protože ty dvě věci miluji, připojuji k těmto věcem, které vím, také tuto lásku jako něco třetího a stejně důležitého. Nemýlím se totiž v tom, že miluji, když se nemýlím o těch věcech, které miluji. Ačkoli, i kdyby ony nebyly pravdivé, bylo by pravda, že miluji nepravdivé věci. Neboť jakým právem bych mohl být kárán a jakým právem by se mi bránilo v lásce k nepravdivému, kdyby nebylo pravda, že je miluji? Když však i ony věci jsou pravdivé a je jisté, kdo by pochyboval, že i ta láska k nim, když jsou milovány, je pravdivá a jistá? A dále není nikoho, kdo by nechtěl být, jako nikoho, kdo by nechtěl být blažen. Vždyť jak by mohl být blažen, kdyby nic nebylo?

Tak to je ten rozdíl.

Jiný hlas: To je jenom dost zásadní rozdíl u Descarta a to Augustinovo myšlení. On chce říci, že myslím, tu se dodává, že myšlení patří k mé podstatě. To jediné nemůže ode mne být odloučeno. Já jsem, já existuji, to je jisté.

Hejdánek: To je z čeho?

Jiný hlas: To je z *Meditací o první filosofii*. A ještě: „Ovšem pokud myslím, neboť bylo by snad také možné, že kdybych přestal vůbec myslet, ihned bych zase zcela přestal existovat. Nicméně nepřipouštím nic, co by nebylo nutně pravdivé.“ Jde tu tedy zase o to, že to myšlení je podstatou mé existence.

Ono to celé bylo vyvoláno mým nepochopením toho překladu. Sice tam pod „myšlenkové pochopení bytí“... Je to na straně tři, třetí odstavec, asi čtvrtý řádek. Zatímco u Descarta v tom novém tisíciletí tam to začíná: „založení rozumu na sobě samém“. A tohleto je tam, jak jsem to překládal: „přínejmenším ve filosofickém myšlenkovém uchopení bytí“. To jsme tenkrát nepřeložili, jsme to zatím nechali otevřené. Takže přínejmenším ve filosofickém myšlenkovém uchopení bytí. A teď, jestli to myšlení naplňuje toho jednotlivce pro sebe, anebo ve filosofickém myšlenkovém uchopení bytí, které naplňuje toho jednotlivce pro sebe. To jsme se o to hádali. Aleš...

Jiný hlas: Já jsem pro tohleto bytí. Ale zdá se, že zrovna tak by to mohlo být docela přirozené, že by to mohl být ten jednotlivec, který provádí to bytí.

Jiný hlas: Ne, to tam bylo opačně. Že to myšlení, které budto uskutečňuje nebo provádí ten jedinec pro sebe. A teď, provádí myšlení, nebo uskutečňuje... Může se říct, že provádí své bytí, podle vás?

Jiný hlas: Uskutečňuje. Ne to bytí. To je ten děj.

Hejdánek: Právě ta otázka byla, zda to či ono „já“. Aleš navrhoval, aby se to *das* vztahovalo k tomu *Sein*. Nám se to nezdálo, takže on teď se k tomu vrací. Ale co by to znamenalo? Samozřejmě byste tady právě uváděl to, že to bytí, aby vůbec ten dotyčný mohl myslet, je předpokladem toho, že je. Takže to bytí je v podstatě předpokladem vůbec celého dalšího myšlení.

Jiný hlas: A nejenom myšlení, ale jakéhokoli výkonu.

Hejdánek: Ano. Ale tady se o tom hovoří jenom jako... To je totiž tradiční způsob. Je otázka, zda je možno to zpochybnit. Je možno si vymyslet jinou pozici, ze které by bytí bylo výkonem. Ano, ale nikoli něčeho, nýbrž to něco, čeho by to bylo výkonem, to je teprve výkon. To ovšem by bylo třeba vyložit. Jestli to chcete držet, tak jak? A za druhé, jestli je myslitelné to doložit u Descarta někde jinde. Protože to je velmi násilné na tomhle místě.

Jiný hlas: Tam jde o to, že Descartes v podstatě chce najít nějakou jistotu. A tu jistotu nachází v tom, že říká, že když myslím, tedy jsem. Říká o tom, že myšlení pak tvoří podstatu mne a že pokud já budu zbaven myšlení, tak taky nejsem. To tam říká, že v podstatě ta existence je spjata s tím myšlením. Mě tam zaráží to, jestli Descartes... Teď bychom se ovšem potřebovali kouknout, jak je to v originále.

Jiný hlas: Já myslím, že si na některé ty formulace vzpomenu, kdybyste to nutně potřeboval.

Hejdánek: To je ta, kterou tady máme. Jestli... ovšem tohle je latinsky, ty *Meditationes*. *Meditace* se nám nechtějí číst česky. Teď tam rozhodující bylo latinsky. Totiž jde o to, jestli je tam taky možnost toho dvojího pochopení jako v tom českém, a nebo jestli to tam jednoznačně z toho latinského textu vyplývá, že prostě tím, že myslím, jsem. To jest, ne že to myšlení je dokladem o tom, že jsem, nýbrž že to, že jsem,

je výkonem nebo důsledkem toho výkonu myšlení.

Jiný hlas: To tam bohužel není úplně jednoznačně. Je tam každopádně, že když přestanu myslet, přestanu být. To Aleš cituje, to tam skutečně je. V tomhle smyslu by opravdu [nesrozumitelné].

Hejdánek: Tohle tam v tomto smyslu přesně je, že když přestanu myslet, tak přestanu být.

Jiný hlas: No tak jako to je prostě bezvědomí. Je to zvláštní, ale ten *Descartes* to tam takhle má. Otázka je, jestli v bezvědomí přestává myslet. Samozřejmě, hlavně ta poznámka, že myšlení bez vědomí není možné. Myšlení je výkon vědomí, nevím, čeho jiného vědomí by mohlo být. A jestli teda potom bezvědomí... Totiž přesně to, o čem jsi chtěl, abychom se tam... Jo, já jsem to tady našel. Je to ve dvojce, jak *Descartes* mluví o mně. Kousek za tímhle slavným místem to je.

Já to tady bohužel nemám, toho *Descarta*. Ostatně já ho latinsky stejně nemám, mám francouzsky, a tohle jsou *Meditationes de Prima Philosophia*, takže by nám to nepomohlo.

Jako tadyhle Patočka v těch poznámkách k této větě má napsáno: Tato věta není výsledek ve smyslu sylogismu. Je tam promluvil. Ano, ovšem to je interpretace Patočky. To je možnost pochybní v zásadě, i když teda drze. Patočka o tom ještě psal, já myslím zejména na základě nějakých francouzských autorů z 30. nebo 40. let. Ale jo, oni se v tom asi takhle shodují. Nebo se v tom naopak neshodují. Já jsem náhodou tuhle zrovna trošku četl literaturu a to jsou tři velice seriózní výklady, úplně odlišné k tomu, co to teda prostě *cogito*, v jakém to je vztahu.

Tady je to už jenom kousek, to *cogito* znamená to, čemu se dnes říká substantiální názor nebo eidetický názor. No a to má z francouzských komentátorů například Spinoza. Zvláštní spojení, že bude z toho momentu čerpat. Slyšte, nemohli bychom si to dát za úkol, že by to někdo zreferoval příště? Že by se na to koukl, jak je to latinsky nebo francouzsky, ty meditace.

Jo, já se toho vzdávám, protože mi furt není jasný ten věcný problém. Já furt smysluplnost té druhé možnosti, kterou Aleš nabízí, nevidím. Takže k tomu těžko v tom nějak vyhledávat, která z těch verzí.

Mohl bych to samozřejmě...

Hejdánek: No, já se teď pokusím čistě tak na zdařbůh formulovat, jak by to mohlo být. Nechme stranou ty přesné formulace, které nemáme k dispozici se všemi detaily, a vzpomeňme, že podle *Descarta* existují, jsou dvě substance a ty substance nazývá věci. Jsou dvě věci, ty substance. Otázka vzniká: když myslím, tak je myšlení. Je doklad, jestliže vycházím z toho, že myšlení je substance, *res cogitans*, takže tím, že myslím a jsem si vědom toho, že myslím – protože jinak by argumentovat nemohl *Descartes*, ten argument je díky tomu, že si je vědom toho, že myslí – čili nejenom že myslím, ale uvědomuji si, že si myslím, no tak to je dokladem toho, že existuje myšlení v jeho pojetí jako substance. Ale jaký to má význam pro mě, pro mou existenci? Co to vlastně je? Co jsem já ve vztahu k substancí?

Jiný hlas: Participuju?

Hejdánek: Asi. Dobře, no tak co to znamená, že participuju? To prostě já nejsem ta substance. Já jsem nějakým způsobem jednak tělo a jednak myšlení. Čili já jsem jakási... jakési konkrétní, srostlice myšlení a rozprostraněnosti. A ta srostlice individualizovaná. Takže teď můžeme říct, že individualizovaná srostlice jest ve stejném smyslu, jako jsou substance? To je první otázka. Potom si nejsem jistý. To by se muselo prokázat. Tedy toto je ten problém, jak jste říkal, že vám není jasný problém. Tak to je první věc.

Zajímavé je, že ten argument on formuluje: myslím, tedy jsem já. To má svůj kontext, to není náhoda. On je připraven pochybovat o všem. To znamená v zásadě na začátku on musí pochybovat metodicky, protože on už má svou teorii nějakým způsobem vypracovanou, musí pochybovat i o té své teorii, totiž že myšlení je *res cogitans* a že je substance. Čili proto tam tuhle věc nerozvádí. On tam chce předvést, jak pochybuje o všem.

A teď já kladu tuto otázku: je vůbec *Descartes* schopný ten problém, který jsme teď naznačili, vztahu mezi substancí a konkrétním, tou lidskou srostlicí, je vůbec schopný tohleto nějakým způsobem uchopit svými prostředky? Já mám pochybnosti o tom. Já mám takový dojem, že právě proto, když mluví o *res cogitans* – a to se pak vleče furt dál – že to je cosi neosobního. Takže odkud se bere osobní charakter té srostlice? Naprosto nejasné.

Jiný hlas: Vždyť to je ten vztah toho těla a té srostlice, který je opravdu obtížný. Mysl a tělo všeobecně. U člověka.

Hejdánek: No tak to *Descartes* řeší šišinkou, takovým bláznivým nápadem. Ale toto je jiná věc, zda tedy to *res cogitans* má ten osobní charakter. To já bych teda tak rychle nerozhodoval. Já si teda myslím, že rozhodně tak, jak je *res cogitans* zaváděna, tak je zaváděna zcela jako to prostě myslící vně, nebo to prostě divnější na tom *Descartovi*, než to, co prostě v tom běžném pojetí je.

Jiný hlas: Pak to není substance.

Hejdánek: No, já bych řekl, že to v podstatě není substance. Což je teda otázka, to já nevím taky, jestli... k tomu se asi musejí číst ty *Principy* a eventuálně ty *Odpovědi*. V těch *Meditacích* samotných vlastně v podstatě víc o tom není. Je to takto.

Jiný hlas: Tohle je určitě problém. On taky chce říct, že by ke každé substanci, jako té myslící, náležela substance rozprostřenost?

Hejdánek: No tak to asi tak je, nebo to tak je.

Jiný hlas: Ke každé substanci?

Hejdánek: No, substanci, jakože v myslící substanci by náležela...

Jiný hlas: Vždyť víte, že náleží, když jsou jenom dvě a jsou, tak náležejí k sobě tím, že jsou.

Hejdánek: Aniž by šlo jenom o dvě substance?

Jiný hlas: No jo, ale jsou přece... a znamenalo by to, že substance jako ta rozprostřená nemůže být nezávislá na té substanci myslící.

Hejdánek: Proč by to znamenalo? Jsou jenom ty dvě, a tedy nemůžou nebýt, když jsou. Ale proč nezávisle?

Jiný hlas: No ne, já jsem právě tu otázku předtím kladl *Josefovi* tak, jestli ta substance myslící může být nezávislá na té substanci rozprostřenosti.

Hejdánek: No teoreticky by mohla být. Problém je, jak může být závislá. To je ten problém, který dělal *Descartovi* potíže, a ne jestli může být nezávislá. Když jsou dvě, no tak odkud plyne, že by nemohly být nezávislé? Ten zázrak nebo ten div, ten úžas budící jev je, že to pochoduje spolu.

Jiný hlas: No úžas jo, ale nějak jako...

Hejdánek: No a kdyby mohly být nezávislé na sobě, jak říkáte, tak by to žádný úžas nebudilo.

Jiný hlas: Proč? Vždyť ten *Descartes* si v těch *Meditacích*...

Hejdánek: Právě když budí úžas, že to pochoduje spolu, tak to znamená, že spíše očekáváme, že to nebude pochodovat spolu.

Jiný hlas: Já jsem se domníval, že ten *Descartes* si byl vědom, že tyhle dvě substance musí být spolu ve vztahu, samo o sobě.

Hejdánek: No vědom si toho byl, a právě ten vztah budil jeho úžas. Zkoumal, jak je možné, že takové dvě různé substance mohou být v nějaké koordinaci.

Jiný hlas: Ale vždyť přece stejný úžas musí budit to, že by ty substance byly odděleně. Proč by nebudil stejný úžas to, že ty substance jsou odděleně? Z jakého důvodu?

Hejdánek: Podívejte, úžas... když v nás něco budí úžas, tak to je proto, že spíše očekáváme opak. Jinak by ve vás potom pořád všechno muselo budit úžas, ať je to tak nebo onak.

Jiný hlas: Ne, já jsem netvrdil, že by to první, to znamená, že jsou spolu spojeny, mělo budit úžas. Já kladu stejnou otázku: když vy chcete říct, že to, že jsou spolu, budí úžas, já se ptám, proč by nemohlo stejně tak budit úžas to, že jsou odděleně? Že to u toho *Descarta*...

Hejdánek: Tak mě by zajímalo, co teda budí úžas? Co to je pro vás budit úžas?

Jiný hlas: Něco neočekávaného, samozřejmě.

Hejdánek: No tak to znamená, když je něco neočekávaného, tak opak je očekáván. Přece v tom musí být nějaká logika. Co to je neočekávané? Že očekávám něco jiného.

Jiný hlas: Já se nechci dohadovat o tom, jestli úžas je tohle nebo ono. Já jenom když vy...

Hejdánek: Tak nemůže být úžas obojí. On říká, že pro *Descarta* budí úžas skutečnost, že jsou ve vztahu.

Čili zřejmě mu připadá jako daleko pravděpodobnější, že nejsou ve vztahu.

Jiný hlas: To tvrdí kdo teda?

Hejdánek: *Descartes*.

Jiný hlas: Vy to teď tvrdíte o *Descartovi*, takže v podstatě...

Hejdánek: Ne, *Descartes* tvrdí, že pro něj je toto úžas, že jsou pohromadě. V něm budí úžas to, že jsou dohromady, a chce to vysvětlit. A vůbec nikde není doloženo, že by chtěl vysvětlit, že jsou na sobě nezávislé.

Jiný hlas: Tak jo. Potom já na základě toho, co ten *Descartes* tvrdí, bych se mohl zeptat, proč v něm nemůže budit úžas to, že jsou každá zvlášť?

Hejdánek: No tak se ptejte, dobře, ale musíte to nějak zdůvodnit. Přece nemůžete prostě obracet věci jenom naruby a myslet si, že... Já nevidím zdůvodnění, proč by toto mělo u něj budit úžas, že jsou ty dvě věci spolu spojeny.

Když mám tady něco a ještě něco úplně jiného, tak cokoli, co to má společného, je překvapivé, ne? To překvapení právě v té chvíli, kdy vznikne nějaký dualismus těla a ducha, ano, o tom překvapení pak mluvíte. Ale on předtím svým myšlením dochází k tomu, že když říká, že myslím, tedy jsem, tak to znamená, že to není ta věc myslící. Pro něj je to tak? Já už si to nepamatuji. Je to pro něj ta věc myslící?

Jiný hlas: Kdo?

Hejdánek: No když myslí, tak je, tak potvrzuje existenci... To myšlení je věcí.

Jiný hlas: Existenci té substance myslící?

Hejdánek: Nebo je to právě ta integrita té věci... věci, *res*.

Jiný hlas: No tak potom jo, protože já bych se domníval, že když tvrdí, že myslím, tedy jsem, tak tím jsem nemíní jenom tu věc myslící, ale míní tu integritu té věci myslící a rozprostřené.

Hejdánek: No to je právě otázka. Toto určitě v tom základním textu není. Já vím, že jsme se už tehdy o tom dohadovali, když jsme to s Petrem... No to je otázka, co to je já, když tam je jsem. On skutečně v rámci té druhé meditace explikuje jako tu *res cogitans*, vpravdě jako nic víc.

Jiný hlas: Že pak pro něj úžasem je, že ty dvě věci mohou být spojeny. Ale já jsem si vždycky dosazoval za to jsem tu integritu, proto pro mě by bylo větším překvapením shledávat tu oddělenost těch věcí.

Hejdánek: Historicky je to ovšem naprosto jasné, že v Řecku tento dualismus vznikl a od té doby se to přesunuje přes všechno, ty dvě věci pořád až do současnosti vlastně se to drží. Teď už jako přežitek, ale pořád se to drží. A když vy byste vycházel z té jednoty, tak vlastně děláte nevědomky to, co dělají ti myslitelé, kteří navazují na staré Židy. Poněvadž tam byla ta jednotota. Tady teda, jak to ve skutečnosti on myslel, tak blbě to řekl. A on říká o kousek dál: můžu si sice představit, že nemám těla a že není světa ani místa, kde bych byl, čili ta jedna substance zmizí. Avšak že si proto nemohu představit, že vůbec nejsem. A že naopak již z toho, že mám v úmyslu pochybovat o skutečnosti ostatních věcí, následuje docela zjevně a jistě, že jsem. Že však, kdybych přestal myslit, i kdyby všechno ostatní, co jsem si kdy...

Jiný hlas: představoval skutečné, nemohl bych věřit ve svou existenci.

No, čili z toho by vyplynulo věřit, ne přestal by bejt. Ale potom on to ještě dál... a že naopak to, že říká, že nemohl bych věřit, to samozřejmě předpokládá, že je. No a kdyby nebyl, no tak pochopitelně ani věřit nemůže. To už je teďka vlastně další, ano, krok.

Z toho jsem poznal, že jsem substance, jejíž všechna podstata čili přirozenost je toliko myšlení, a jež ke své existenci nepotřebuje žádného místa ani nezávisí na žádné hmotné věci. Takže toto já, to jest duše, kterou jsem tím, čím jsem, je naprosto rozdílná od těla, ba lze ji snáze poznati než tělo, a i kdyby ho nebylo, byla by tím, čím jest.

Ano, ale to naprosto nevysvětluje, jak je být. Připusťme na chvíli, že škrtáme celou *res extensa*. Jak v rámci *res cogitans* vznikne duše? Nebo vznikne... i kdyby trval na tom, že nevznikla, že je odedneždy navždy. To je jedno. Ale jaký je vztah duše a *res cogitans*? Tam je, že já jsem *res cogitans*, tam říká. No, ale ta duše... To jako může mýnit, že já jsem kousek *res cogitans*, nebo já patřím k *res cogitans*, nebo já si jenom mylně představuju, že jsem já, ale vlastně jsem *res cogitans*.

Jiný hlas: Ten Descartes je opravdu takovej, že jaksi to nějaký já předmeditační opravdu jaksi ty své nároky ztrácí na tu nějakou kompetenci opodstatnění. A to, za co se ten Descartes nadále hodlá považovat a co teda odteďka bude považovat za to já, tak to je opravdu teda to, co vymezuje jako tu *res cogitans*. Ale tu vymezuje opravdu osobně, jako teda to moje chtění, to moje cítění, to moje, všechny tyhle věci. Takže jako by teda nějaký ten, já nevím, ten postimmanentní svět, ty immanentní obsahy. A takže ztotožňovat jako už takhle rovnou tu *res cogitans* s nějakou prostě substancí nadosobní, si myslím, že toto čtení není velmi šikovný, že teda ne, že by tam ten Descartes nějakým způsobem k té substancí nedocházel, ale že to je teda až další a vlastně ne ten nejsilnější krok pro toho Descarta, ani ten, na kterým mu nejvíc záleží. Jak si to teda prointerpretovat?

Jiný hlas: Ne, tohleto je inteligentní interpretace, ale je otázka teda, jak by se to vyargumentovalo. To nepochybně by šlo, protože jaksi je to argumentace, která byla provedena. Nicméně tam vzniká spousta nejasností, díky kterým, skutečně díky kterým potom každé filosof to pojímá jinak a navazuje na Descarta jinak, a proto je ta bohatost kontinentální filosofie tak veliká. A ten problém vlastně zůstává trvat pořád. Ještě Hegel pořád, kterej nemluví o *res cogitans*, nicméně mluví o absolutním duchu, a vzniká u něj problém, jak ten absolutní duch potřebuje... tady bychom mohli říct, že je tam už klíček nebo semínko přinejmenším s klíčkem toho problému v tom, že *res cogitans* jakožto substance zřejmě nemůže myslet, leč přes někoho, nějaký já.

Jiný hlas: No a to už je ten další krok.

Jiný hlas: Ten další krok víme, že Descartes udělal. Takže to nedělám já, ale prostě jenom zkoumám tento první Descartův krok, zkoumám ve světle jeho celé teorie ontologie, takříkajíc.

Jiný hlas: Já si teď nejsem jistý teda pro ujasnění, jaký tady je vztah těch jednotlivých myslících věcí k nějaké nadosobní myslící věci?

Jiný hlas: Myslí věc je jenom jedna.

Jiný hlas: Myslí věc je jedna a ti jednotlivci na ní nějakým způsobem participují, nebo jakým způsobem je tam ten...?

Jiný hlas: No to je otázka.

Jiný hlas: No ne, tak když jste teď řekl, že prostě jako Descartes to vyřešil...

Jiný hlas: No nevyřešil. Já jsem neřekl, že to vyřešil. Naopak to neřešil a řekl jsem, že díky tomu ten problém zůstává až po Hegela a ještě dál. Čili neřešil, ne že ho vyřešil, ale že ve světle jeho ontologie se dívám na tenhle jeho první krok. To jest to, že mluví o *res cogitans* jako substancí a na druhé straně tady mluví o tom já. A to já si můžeme myslet plně v souladu s ním, bez ohledu na tu tělesnou stránku, na tu rozprostraněnost toho já eventuálně. I kdyby *res extensa* neexistovala, tak tady existuje duše, já. No a teď ten problém tady je, jestli může *res cogitans* bez duše myslet. Jestli nemůže, tak proč tomu říkáme *cogitans* a myslící. A jestli může, tak nač tu duši vlastně potřebuje a kde ta duše vzniká vlastně? Pak se otevírá ten problém, jestli ta duše není vlastně vymyšlená, jestli to není produkt myšlení v té *res cogitans*. Pak by to ovšem zvrátilo celý ten Descartův argument "myslím, tedy jsem", protože tam "myslím, tedy jest *res cogitans* a já nejsem, nýbrž jsem pouze vymyšlenej". To je ten problém. Tím já, který je tím argumentem dokázaný, je evidentně jenom ta *res cogitans*. Ale to ten Descartes jakoby neproškrtal. No ano, dobře, musíme si uvědomit, že to je první krok, tohle, a že když ho plně zatížíme bez ohledu na to, co následuje, takže to nevidíme pravděpodobně v pravém světle, když se v tom necháme svést. V žádném případě nemůžeme mluvit o tom, že každá duše je substance, to je až u Leibnize prosím. To není dokonce ani ještě u Spinozy. Spinozovi vadilo, že jsou substance dvě, a tak z těch dvou udělal pouhé dva aspekty z nekonečného množství aspektů jedné jediné substance. Čímž se ovšem nevyhnul tomuto problému, protože pro něj vlastně jenom jeden jediný subjekt, jediná duše a to je Bůh neboli příroda.

Jiný hlas: a jaký místo tam má jednotlivý člověk, duše? On mluví o duši v tomto smyslu jako *Descartes*. Proč nemluví o duši, která je v podstatě... no, protože je židovského původu. Vadí mu ta dvojakost, sjednocuje ji, integruje ji. A protože potřebuje nějakým způsobem to skutečně integrovat a ne to dát na starost nějakým šišinkám, což je dost absurdní.

No tak přísný paralelismus. Tímto to má vyřešené. Jsou to aspekty téhož dění, čili všechno má všechny aspekty duše. Každé dění, každé dějství, každá událost, všechno, co se děje, co se stane a tak dále, má všechny aspekty, protože to je dění té jedné božskopřírodní substance. Integrita je zachována, ale kde se tam bere odpovědné lidské individuum, se neví.

Tím je taky [nesrozumitelné] tato problematika, že tam exponoval tu nesnáz *Descarta*, exponoval ji takovým způsobem, že řvala daleko víc. A všechny ty námitky se svezly na jeho hlavu, jejichž původcem byl *Descartes*. Ale jenom se to vidělo u Spinozy a nadávalo se mu, že je to panteismus, protože tam všechno je ve všem a tak dál. U *Descarta* je to taky, ale ještě navíc rozpolcené na dvě půlky.

No a tím jsme nepokročili příliš daleko. Já bych byl pro to, abychom aspoň kousek... sice cílem naším není to přeložit, ale kousek bychom mohli udělat. Tak jsou nějaké připomínky k tomu? Ještě jsme u toho odstavce *In den neueren Jahrhunderten*, neboli v novějších staletích.

--- (1987-11-10 Jaspers, *Vernunft und Existenz* (čtení) (5)_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Minule tady bylo místo toho myšlenky dosahující bytí myšlenka ustavující bytí, což je možná přesnější vskutku. Bylo tam filosofické myšlenkové ustavení, popisný způsob jako pomocný. Nebo myšlenka ustavující, to je ono.

Hejdánek: Já myslím, že to je dost šťastný pohled, toto ustavující, i když samozřejmě tam zavádíme nové slovo, nový termín, ale odpovídá to duchu té němčiny. *Lösen* je řešiti, *erlösen* je vyřešiti. A *denken* je mysliti, *erdenken* by bylo vymysleti, jenomže to má v češtině jiný smysl ve smyslu vymýšlení si, což je něco takového pejorativního. Takže myšlenkově ustaviti. To je ono. Bohužel je to příliš silné, to ustaviti.

Jiný hlas: Je to moc silné. Kláště říkávali staří taky, podstřely.

Hejdánek: To už je, když už něco je začatého a vy to dotáhnete až do konce. To není *erdenken*. *Erdenken* je od samého začátku. Ale tak já myslím, že u toho můžeme zůstat.

Ovšem v té češtině je posun jinde. Ono sice v němčině je to taky dvojsmyslné, když se tam mluví *im philosophischen Erdenken des Seins*, tak to [nesrozumitelné] nechávám ještě úplně stranou, ale to je nepravděpodobné. Ale to *erdenken* je natolik silné, že se tím nemyslí bytí v plném smyslu, nýbrž pojem bytí. Když už tam to ustavující, tak bychom tam měli dát, ne-li pojem, tak aspoň ponětí nebo myšlenku bytí nebo něco takového.

Jiný hlas: Já nevím, já si zas myslím, že ten *Descartes*, to je postup, tak jak jsme ho probírali teď v noci v citátech, tak on se sice mýlí v tom, co si myslí, že provádí právě v tom, což je možnost naší filosofické kritiky, ale že on se opravdu domnívá, že klade nebo ustavuje to bytí, ne nějaký pojem bytí, když říká *ego sum*. Eventuálně pak tedy řekne, že je ten bůh. Já myslím, že to je nanejvýš jedna z možných, a to ne nejlepší interpretací *Descarta*, ale v žádném případě bych nepřipustil, že tohleto měl skutečně *Descartes* na mysli. On tam zůstává nejasný, to připouštím, ale že by se to dalo vyjasnit, to jest dotáhnout, jak Ivan říkal, dotáhnout, myslím, že to je nedekartovské. On to nedotáhl fakticky, takže proč bychom to my měli dotahovat za něho? A navíc to německé *erdenken* opravdu neznamena stvořit myšlenkově.

Jiný hlas: Ustavovat, to je vlastně stvořit. Je to silné. Ale u toho *Descarta* to tak snad je, že myšlenkově on ustaví své bytí.

Hejdánek: Není to tak právě. Vy tvrdíte to, že aby vůbec to mohl provést, tak už tu bytí musí být.

Substance tady je a není důsledkem toho, že by myslela. On je sice myslící, ale nemůže myslet, kdyby nebyl. Vždyť to je argument, pokud jde o mě, čím začíná. Takže nemůžeme předpokládat, že bytí je produktem toho myšlení.

Jiný hlas: Máte pravdu, ale neudělá opravdu ta jeho skepse to, že myšlenkově ustaví bytí?

Hejdánek: To je pojem bytí nebo ponětí bytí, chápání bytí, ale ne bytí. Bytí musí být dřív, jinak by nebylo možné ani myšlení.

Jiný hlas: Pak by bylo potřeba u toho *Descarta* rozlišit dvojí způsoby bytí. Jakoby bytí o sobě a pak bytí, které se ustaví právě tím celým myšlenkovým pochodem.

Hejdánek: To není žádné bytí, když se teprve ustavuje. Tradičně bytí je to, co je, z čeho všechno vzniká a do čeho všechno zaniká, to je bytí. Tady nemůžeme předpokládat, to je substance, toto stojí, co nevzniká.

Jiný hlas: V tomhle případě já bych skutečně souhlasil s tím, že tady je něco slabšího míněno v té ujasněnosti referátu, tak jak tomu rozumím, že je míněno v první řadě to ustavení toho bytí, ale ne jakožto toho bytí o sobě a ne bytí jako té substance. S tím, že nevím, myslím si právě, že u toho Descarta opravdu takové ty jemnosti z té ontologie moderní ani není možné aplikovat. U něj to „se“ je tvrzení o bytí toho myslícího a nikoliv o bytí té substance. V těch citátech, které jsme říkali, tak že je to zatím o bytí *res cogitans*.

Hejdánek: Ano, v tom případě ještě i nějakého dalšího, jako je třeba rozsah a tak dál.

Jiný hlas: A co z toho tedy vyplývá? Já jsem chtěl říct jenom k tomu, že se mi sice zdá, souhlasím, že to bytí tady nemá ten nejsilnější význam, jak by se vymezovalo pro tu tradici, ale přesto se mi zdá seriózní tam nechat to bytí v souvislosti s tím, že ten Descartes sám taky vlastně tyhle pro nás se odlišující silnější a slabší významy toho bytí taky neodděloval, s tím si nedělal ty starosti, si myslím, že v důsledku toho, že to nedělá ten Descartes, tak si myslím, že ten Jaspers by taky tady tedy klidně mohl myslet prostě to bytí ani, jo, že bychom to prostě teda – nechme to sice s tím Jaspersem, ale myslím si, že prostě ten český, že český tam se jako opravdu může nechat, že to, co teda tou myšlenkou je buďto ustavováno nebo teda v čem opravdu trochu silný, ale to prostě co je, k čemu ona teda, čeho ona dosáhne, tak to, že je bytí a ne teda...

Hejdánek: No tak vy se tedy kláníte teď k tomu návrhu Alešovu, aby to *vollziehen* se vztahovalo k tomu bytí, k tomu *Dasein* tedy.

Jiný hlas: To ne.

Hejdánek: No jistě, vždyť to vlastně tím říkáte.

Jiný hlas: Já se domnívám, především to pro vás to bytí je teda bytí toho myslícího subjektu a nikoliv *res*. No a to je to, co myslel Aleš a o tom docela rozumně je možno – nechme stranou, jestli to mohl myslet Descartes –, ale docela rozumně je možno myslet, no tak samozřejmě, co jsem já, to přece není dáno, to nejdřív musím uchopit tím, že to myslím a ztotožním se s tím pak ve svém jednání. Čili pak to má tenhleten... toto jaksí, já myslím, že vy tam směřujete, i když jste zůstal opatrnější.

Jiný hlas: Já tedy uznávám, že to, když se teda vezme ten výklad tak, jak myslím ten já, tak já ta taková teda dramatická nebo že nějaký takový výklad na základě kterého by se dalo říct, že to teda bytí provádí ten jedinec sám pro sebe, ale že je to furt teda jednak nesmírně násilný a jednak obsahově teda ne nějak zvlášť nový nebo odlišný oproti tomu, když se řekne teda, že provádí tu myšlenku, která dosahuje toho bytí, a tudíž že se k tomu nekloním, nehledě na to... ale jasně, no tak asi k tomu, co říkáte... spíš tady by bylo potřeba vyjasnit na tom Descartovi, jaký je opravdu vztah mezi bytím toho jednotlivce a bytím substance, jo. A jestli tedy tady Jaspers míní bytí substance, na rozdíl od...

Hejdánek: A navíc ještě teda, jestli – když už to takhle formulujem – tak teda nejde-li vlastně spíš o jsoucnost substance a jsoucnost toho myslícího subjektu.

Jiný hlas: No tady je *Sein*, že jo, tak jako...

Hejdánek: No to právě... no samozřejmě, právě tím pádem ano, ano. Já myslím, že *Sein* může být jak jsoucnost, tak...

Jiný hlas: No ten Heidegger by v těch jeho termínech by určitě řekl míň [nesrozumitelné].

Hejdánek: Ano, čili takřka *Dasein*, i když by to u něj nemělo jiný význam. Čili já jsem chtěl taky jako jednu námitku tady uvést, že kdyby Jaspers měl na mysli to, co vy chcete interpretovat, tak není důvodu, proč Jaspers by si nemohl dovolit tam říct *Dasein*.

Jiný hlas: Aha. No, já si myslím, že teda tady jako ten důvod opravdu mohl ležet prostě v tom, že ten Descartes ale skutečně o tom mluví jako o tom bytí, že tam prostě užívá takový...

Hejdánek: To je ale otázka. Právě tam jsme si ukázali, že on je dvojznačný, že tam to právě v tom, co četl potom Honza, tak tam se ukázalo, že to upřesňuje dokonce, že to bytí toho myslícího, že vlastně to je bytí té substance.

Jiný hlas: To myslíte v tomhle...

S tím Descartem...

Hejdánek: No to tam bylo, samozřejmě, bylo to tam, bylo, bylo v tom textu to tam bylo, bylo to tam. Jasně, já jsem si to furt překládal do těch *cogitans*... jo, tady bylo to tam. Z toho jsem poznal... nebo ještě předtím. Tam kde je substance tam úplně.

„Vlastně i když můžu pochybovat o skutečnosti ostatních věcí, to jsem docela zjevně a jistě, že jsem, že však kdybych přestal myslet, i kdyby všechno ostatní, co jsem si kdy představoval, bylo skutečné, nemohl bych věřit ve svou existenci. Z toho jsem poznal, že jsem substance, jejíž všechna podstata či přirozenost je toliko myšlení a jež ke své existenci nepotřebuje žádného místa ani nezávisí na žádné hmotné věci. Takže toto já, to jest duše, kterou jsem tím, čím jsem, je naprosto rozdílná od těla a lze ji snadno...“

Jiný hlas: No tohleto... jo, k tomuhle tomu... jo k tomuhle tomu teda, to bych neřekl.

Hejdánek: Tam on to skutečně říká takovým způsobem, že to není argument ani pro jednu, ani pro druhou stranu, že tam zůstává v té nevyjasněnosti a pravděpodobně nikoli omylem, poněvadž omylem se takové věci nestávají.

Jiný hlas: No, ale pak tady zase vzniká otázka, jestli výkladem tohohle místa nevzniká více substancí, že jo, než jenom ty dvě.

Hejdánek: On si to nemusí být vědom... jestli když se to dovede dál, jestli na základě toho těch substancí nevznikne víc. Ne, to je prostě když já jsem substance, ano dobré, tak vy jste taky substance, ale táž substance. Proto mluví o *res cogitans*.

Jiný hlas: Tak existuje teda potom nějaká nadosobní substance? Nějaká idea jako u Platóna teda?

Hejdánek: No samozřejmě mimoosobní! No, to je nepochybné, proto tomu říká *res cogitans* a ne *subiectum cogitans* nebo já nevím, jak by to řekl, *anima cogitans* nebo jak by se to ještě dalo. Mluví o *res cogitans*, to je samozřejmě *res* nikoli ve smyslu nějaké konkrétní takovéhle věci, jak tam zas říká, že můžu pochybovat o všech věcech. Ale je to nepochybně mimoosobní substance. Substance není osobní, to je evidentní. Ten osobní charakter tam k tomu dodává takovým divným způsobem teprve Spinoza a dělá z toho boha. A Descartes neztotožňuje *res cogitans* s bohem. I když tam o obou pak mluví, že díky tomu, že bůh je takové dobřej, takže nás jistě nemýlí a tak dále, tak tam ho potřebuje do toho, ale *res cogitans* to je něco, co i pro boha je *res cogitans*.

Jiný hlas: Já tedy nevím, jestli vlastně nejsou v Descartovi taková místa, která by spíš skutečně teda vedla k tomu čtení, že těch substancí je teda tolik, kolik je těch myslících.

Hejdánek: No tak to bych byl překvapen. Já opravdu – ne že bych přečet Descarta, no jasně, ale teda mohl by ses na to podívat, když teda...

Jiný hlas: No to je právě ono, takováhle diskuse je užitečná, protože nám tyhle otázky klade. Vlastně jenom do těch *Meditací* a do té *Rozpravy*, no víc jako vlastně asi nesmím.

Hejdánek: Do korespondence potom!

Jiný hlas: Do korespondence možná taky, já ani nevím, upřímně.

Hejdánek: Pojdme se zeptat Tomáše. Ten přečet celého Tanneryho. No, co z toho měl, to je jiná, ale přečet. Skutečně on se do toho zakous, se zařetejma zubama to celý přečet a napsal práci o Descartovi, kterou předložil v Akademii a nečet jedinej komentář.

Jiný hlas: Takže jenom jeho.

Hejdánek: Ale no co jinýho, no to prostě tak musíme sehnat nějakýho takovýho zoufalce, kterej by to celý přečet podle našeho, jak to potřebujem, vyhledal tam to, co my chceme. To snad ani na počítač...

Jiný hlas: Teď je spíš, jestli nepřekládat to, co v tý... já mám to francouzský vydání, tam je *Rozprava i Meditace* a pak je tam ta celá kniha, to nejdůležitější na tom, to největší, no, je právě ty odpovědi na ty opisy mimochodem.

Hejdánek: Jo, odpovědi na ty stížnosti a připomínky.

Jiný hlas: A on píše v tom předmluvě, která v češtině není jasná, k čemu se to vztahuje, jo, to, co dělal Leibniz. Tady použil teda posmrtně, no, a na podkladu filosofickém myšlenkovém ustavení bytí...

Hejdánek: ...které... No a tím pádem je ten problém vyřešen, jo.

Jiný hlas: Ano, že to tam, tam máme stejnej problém.

Hejdánek: ...v překladu, pokus dát tam tamto, jo, že to prostě... Ale támhle zapište opravu. To je...

Jiný hlas: No, a to tady už tak mám napsáno, tam mně šlo o filosofické myšlenkové... Přesně zrcadlový obraz toho, jak Honza Šimsa vždycky říká, že přeškrtnut se zachováním nečitelnosti, tak tady by to bylo vymazáno přeškrtnutím se zachováním nečitelnosti.

Tady už se to stává řešením, jo, řešením k tomu šlo o Hegelovy věci, jo, tu složitost, jak ty věci můžou zachovat, jo, moc těch členů. No, proto pokud jde o překlady, tak vždycky je lépe teda studovat francouzské překlady, ještě německé. Z německých překladů, to je teda hrůza.

Hejdánek: Nejlepší jsou ovšem francouzské překlady německých filosofů. Protože tam se nemůžou v těch větách tak ztratit. Já jsem byl nadšený, když mně poslali, neobjednal jsem, poslali, prostě přivezli překlad *Fenomenologie*, francouzský překlad *Fenomenologie ducha* Hegelovy. To je vám krása. To máte úplně jiného Hegela.

Jiný hlas: Heidegger si taky postěžoval o tom, že oni opravdu jako...

Hejdánek: ...říkali, jak Francouzi si stěžují, že to prostě se nedá přeložit do francouzštiny, tenhle druh myšlení.

Jiný hlas: Já jsem myslel, že máte nějaký doklad, že Heidegger si stěžoval na racionalismus, jo.

Hejdánek: No, takže tím máme opravu provedenou a...

Jiný hlas: ...a ještě furt jako padnul pod stůl teda ten váš návrh, že to bytí je moc silný. Zatím.

Hejdánek: No jo, no, to se na to kouknem a prostě se přizpůsobíme.

Jo, totiž jaksi já měl na mysli nikoli námitku proti bytí, nýbrž proti tomu, že to *Erdenken* tam přeložíme jako ustavení, což má v důsledku posun, že ustavujeme bytí, kdežto *Erdenken des Seins*, tam není nejmenší pochybnost, co to je, že jde o ustavení myšlenky bytí. Protože je to *Erdenken* bytí. Jo? No, ale zas když se to přeloží samo, tak je to, tak zas si myslím, že ten posun je taky zas nepříjemnej, jo, protože přece jenom u Spinozy jde o to bytí a to, že ho teda dosahuje ta myšlenka.

Jiný hlas: Ono, když se řekne myšlenkové ustavení...

Hejdánek: Ono to v tom možná je, že to... No jistě. No, co tam bylo, ovšem tady je přinejmenším ve filosofické myšlence, tak to tam musíme opravit, že? Ve filosofickém myšlenkovém ustavení bytí. Jo, tak jo, no.

Tam je zachována ta, že jde o bytí a je zcela zřetelně jaksi to, že jde o filosofické myšlenkové ustavení, že? No, tak snad to *Erdenken* ještě jednoznačnější, ale tady přece jenom je to...

Jiný hlas: No, můžeme jít teda dál.

Hejdánek: Můžem. Takže v té druhé větě, tam bych měl: „...v opačném, ačkoliv, ačkoliv...“ Tam se hodí přesně překlad „zatímco“. Zatímco Descartes ponechával, jo ne ponechává, ale ponechával...

Jiný hlas: ...tak tohleto historický prezens se mně líbí víc teda, jo.

Hejdánek: No, mně se taky nezdá, že by tam nějaký posun důležitý byl v tom. Přísné myšlení silnější, když se to tam jaksi dá, ten osvícenský postoj, že se běžně v literatuře tak nechápeme přesně, no, tak to je zajímavý. Tam je větší svízeľ s tím, i když tady je jasný, že myslí osvícenství, takže *Aufklärung* v němčině, osvícení a osvícenský, že je stejné slovo, že? A my to nemůžeme zachovat. No, ale *Aufklärung* je objasnění, osvícení a ne jenom osvícenství, že? Tak, ale tady je celkem z kontextu jasný, o co jde, takže to si můžeme lajnout, že jo. Překlad je to nepřesnej, ale věcně správněj. A rozdíl mezi postojem osvícenství a postojem osvícenským, já myslím... Já si to tak říkám v duchu a nemůžu najít velkej, zvláštní rozdíl. Zajímavé je, že jsou tam některé, ale to se snad nemůže připsat Holanďanům, že chybně... normálně se píše *gültig*, a ne *giltig*. To je holandské. Ale ono se to také najde v němčině, ale je to staré. Máte ještě nějaké další poznámky k té větě? Ostatní také nic?

Jiný hlas: Jenom to bezpředsudečné... bezpředpokladové... bez všech předsudků. Bezpředpokladové.

Hejdánek: Ne, předsudků. To je *Voraussetzung*, to jsou *Voraussetzungen*, předpoklady, a ne předsudky. To je pravda. Ale co tam tedy je? *Voraussetzungslos*. Jak je to česky? Nepodmíněné by se také dalo říct, i když je to nepřesné, ale já nevím, jak to říct adjektivem. Muselo by to být asi ne adjektivem. Totiž: rozumové poznání ve smyslu všeobecné platnosti bezpředpokladové... bez předpokladů musíme říct.

Jiný hlas: Mně se zase zdá, když se to dá za to: všeobecné platnosti bez předpokladů, tak že zase bude jako určující to, co v té němčině bylo vlastně adjektivem té platnosti. Že se to vztahuje k té platnosti.

Jiný hlas: Ono ani možná ne. Když se řekne: rozumové poznání ve smyslu všeobecné platnosti bez předpokladů je postačujícím základem lidského života vůbec. To zní dobře, ale zrovna tak, že poznání bez předpokladů je postačujícím základem. To záleží na tom, jak to pochopíte.

Hejdánek: To ne. Rozumové poznání ve smyslu správného uspo... ve smyslu všeobecné platnosti bez předpokladů je postačujícím základem lidského života vůbec. To by bylo také násilné právě, když to je až za tím, když by to mělo být před tím. Všeobecné platnosti bez předpokladů, dá se to k tomu říct. Také by se... Nevím, mně se zdá, když se řekne všeobecná platnost bez předpokladů, že tomu moc nerozumím. Tomu německému jako nerozumím. Ale když se řekne prostě rozumové poznání ve smyslu všeobecné platnosti bez předpokladů, nevím tedy, jestli je to na první pohled jasné, co se tím myslí. Že je to všeobecná platnost, která nemá předpoklady. To je jako byste to vzal jako nepodmíněné. Co to říct takhle: ve smyslu platnosti všeobecné a bezpředpokladové? To je stejné, zase je tam to adjektivum. A ještě je tedy otázka, jestli základ je nejšťastnější překlad toho *Grundlage*.

Jiný hlas: Já tam mám potom souvislost. [nesrozumitelné] U mě je potom potíž překládat *Grund*. To je také důvod. No právě, *Grund* je také základ, příčina... nebo jak to budeme překládat? Já to tam mám několikrát a nejsem si jist, takže jsem se na to mohl zeptat hned.

Hejdánek: No jistě, to si také můžeme poznamenat, že se k tomu vrátíme. Ale co jste chtěl?

Jiný hlas: Chtěl jsem říct, že v leckterých německých textech se mi zdá, že v poslední době nejlepší strategie je, pokud se s tím nějak ostře nepracuje, tak opravdu ten *Grund* nechávat jako technické, víceméně slovo, a překládat ho jednou tak a jednou tak. Jednou jako ten důvod, jednou jako ten základ, tak jak ten kontext nabízí. Víím, že to je jaksi zbabělé, ale ono to v leckterých věcech pak opravdu tak vychází. Přece není potřeba, aby to bylo terminologicky přesně vybroušené.

Hejdánek: Mně ani nejde o to nahradit pro *Grund* to slovo základ. Ale jestli se takhle říká základ lidského života. To *Grundlage* v sobě má něco z té aktivity *grundlegen*, což základ nemá. To je založení. Takže by to založení bylo přiměřenější. A navíc, když se řekne základ lidského života, tak se tím myslí právě něco takového objektivního, že to tady je. Zatímco rozumové poznání pochopitelně nemůže být objektivně základem, po kterém je možno tam přijít s tím životem. Takže to založení by bylo takové aktivnější, i když samozřejmě Němci mají *Grundlegung*, ale přesto myslím, že tady by se to spíše přechýlilo k tomu aktivnímu.

Jiný hlas: Já bych se ještě chtěl k tomu vrátit, k té opravě. To zní tak špatně: ve smyslu platnosti všeobecné a bezpředpokladové. Co to zkusit dát: ve smyslu předpoklady nepodmíněné platnosti? To nepodmíněné jako...

Hejdánek: To by šlo. Předpoklady nepodmíněné platnosti. Když to bylo jen nepodmíněné, tak to je... Předpoklady nepodmíněné platnosti.

Jiný hlas: Tak dál. Kde se ten termín *filosofie rozumu* nebo *rozumování*... Tady to má *filosofie rozumu* zase opravený. No, to je v podstatě všechno k těmto dvěma stranám. Tady by to určitě se dalo říct *filosofie rozumu*. Ono je to spíš k tomu předmětování.

Je to problém, ke kterému se ještě teda vrátíme, jenom prostě abychom si poznamenali, že... Ono zase teda pravda je, že Němci nemají možnost *rozumová filosofie* říct jinak než *Vernunftphilosophie*, že? Poněvadž jakmile řeknou *vernünftig*, tak je to rozumná, a ne rozumová. Jo a v podstatě ono to tady je přeložený jako rozumové – *vernünftig*, jo? *Das vernünftige Erkennen*, jo, je právě v té větě.

No jo, protože zase naše rozumové poznání se říct nedá, jo? To je pravda, no, to jsou ty svízele s překladem z jazyka do jazyka, že to jsou ty, díky těm homonymům a tak dále, s těma synonymama. Prostě přirozený jazyk je přirozený jazyk. No a tam k tomu potom dochází, jo, od samého počátku, protiúderu lidmi, kteří sami obdařeni veskrze rozumností, jo... Tady mám takovýho jako trochu... no, já teď nevím... To místo dál se máš... dochází, no dochází od samého počátku, jo, od samého...

Hejdánek: Poslyšte, ale teď si to uvědomuju, já jsem si to ani předtím... To *ankommen* znamená záležet.

To je ještě u toho, co jsme si tady poznamenali. *Es kommt darauf an* je úsloví a znamená to: na tom záleží, nebo jde o to.

Jiný hlas: No, tak to tam teda potom... Jenomže záležet se taky dá říct německy *es liegt darauf*, jo? A je to stejný jako *es kommt*.

Hejdánek: Ale to se nepoužívá moc teda. To je, to už je...

Jiný hlas: A to se s tím ještě studuje dál jako...

Hejdánek: Já vím, já vím, ale jenom abychom na to nezapomněli, že jo.

Jiný hlas: Takže by tam mělo být... No mně to připadalo divný, no. „A k němuž se přichází před vším ostatním“, ale „na němž především ostatním záleží“.

Ano, to jsem sám jako vlastně z toho byl zmatenej, jo, když jsem... to si pamatuju, že mně to tam vůbec nesedělo, když jsem četl, že to je asi nějaká právě jako...

Hejdánek: A teď my jsme teď u čeho? Odpusťte, že jsem teda takhle do toho vpadl.

Jiný hlas: U té *filosofie rozumu*. Jo, jo, ano. Takže proti té *filosofii rozumu*. Přinejmenším to máme jako otazník ještě, jo? Můžeme se k tomu vrátit. Pak je tady klasifikovaná jako racionalismus nebo empirismus, jo? *Geschäft*, jo. No a tam mám... dochází od samého počátku... no tak jako „odtamtud“, to má ze stranického života. „Od samého počátku“. No a teď protiúderu lidmi...

Hejdánek: Tady je takový jako... *und im Besitze dieser Vernünftigkeit*, jo, znamená ve starý češtině „jsou v držbě téže“.

Jiný hlas: No, „kterými disponují“. Nevím, jestli se to tam nehodí víc, jo?

Hejdánek: No určitě, jo, to je důležitá souvislost, možnost.

Jiný hlas: Protiútok. Tady je to „obdaření“, to by mohlo být poněkud jako...

Hejdánek: Mně se zdá, že ten význam jako v češtině to taky tak jako trochu je obdaření. Je to jako... je tam trošku jiná konotace, ale myslím si, že pro ten odkaz je to...

Jiný hlas: Jo, myslím taky. Že je to dobrý. No a pak teprv přijde to, co jsme už opravili, jasně. Takže říkáte „na němž záleží“, nebo „v němž...“

Hejdánek: Na němž především ostatním záleží. Je to tak.

Jiný hlas: Jo. Mínil se ten rozum... a co teďka... jistě se mínil tím *was diese selbst erst möglich umgreift*. To *diese* je *Vernunft*?

Hejdánek: Jo.

Jiný hlas: A nebo *Vernünftigkeit*?

Hejdánek: Ale to už je moc daleko. To je daleko. To by muselo bejt *jene*, víš? Takže ta je tam těsně předtím.

Jiný hlas: No. Takže teď ještě ten krátkej... Můžeme to zase přeložit tak, že „zdá se, že filosofování 17. a 18. století se uskutečňuje v této velké antitézě“.

Hejdánek: No skoro by to bylo lepší, ano.

Jiný hlas: Zdá se, že filosofování se uskutečňuje... Ale tam je „myslitelé stáli“.

Hejdánek: Ano, no.

Jiný hlas: To je zas jako... já tady teda ty časy mám dost tak jako... Ne, jo, ale stáli... a teďka proti sobě nesmiřitelně. Tam je doslova: „tam myšlenky vzájemně se vylučují“.

Hejdánek: No, ale „stáli nesmiřitelně“. Nestačí tam „stáli nesmiřitelně“ a „myšlenky se vzájemně“... Není tam chyba, protože... nebo jsem to jenom nepochopil v té větě, jo? „Myslitelé stáli nesmiřitelně a myšlenky se vzájemně vylučují.“ Jak to přeložit, aby ty časy tam jako byly?

Jiný hlas: Přesně tak to je. „Myslitelé stáli proti sobě nesmiřitelně, myšlenky vzájemně se vylučují.“

Hejdánek: No tak když už tak „vylučovavše“, bys musel říct, a ne „vylučující“, poněvadž je to minulej čas. Ale to už zní blbě, že jo, takže lépe to participium na to se vykašlat a „myslitelé stáli proti sobě nesmiřitelně, myšlenky se vzájemně vylučovaly“.

Jiný hlas: A prosím vás, to *gegenüber* se vztahuje k tomu prvnímu, k těm myslitelům?

Hejdánek: *Gegenüber* je vždycky dva proti sobě, jo? Čili k obojím.

Jiný hlas: K obojím, jo? Poněvadž ono je to na konci, že jo, a tak já jsem to vztahoval jenom k tý druhý části věty.

Hejdánek: Ne, to je k obojím. K obojím, no, určitě. To zcela bezpečně. Tam to totiž ani nejde říct: *Denken standen unversöhnbar*. To nejde. K tomu musí ještě to *gegenüberstehen* musí být. A kromě toho to Němci dělají rádi, že to takhle ještě dokonce dělají, slova dělají takhle, že prostě řeknou jenom začátky slov a pak ten konec řeknou pro oboje pro několik slov najednou. Připadá mně to hodně německy.

Jiný hlas: A v tomhleto odstavci jsou zcela jasné, ne jenom mylně, ale jsou tam jasné chyby. Tam pátá řádka místo *in ihren* má být *in ihrer*.

Hejdánek: Kterej? Kde je pátá?

Jiný hlas: Tady ten další odstavec. *Es war im Unterschied*. Tak pátá řádka: *Deutsche Philosophie in ihren... in ihrer velikých... in ihrer... in ihrer... großen Zeit*. Tak tam má být *in ihrer... großen Zeit*. A o dvě řádky dál, *Ausgang schuf, dann in einer fantastischen Bau*. Ne, *einem fantastischen Bau*.

Tam by nemohlo být *ihren* jako plurál? To je blbý, to asi ne.

Hejdánek: To nejde. Ve svých velikých dobách. To by muselo být *Zeiten*.

Jiný hlas: Vidiš, nebo tam třeba může být chyba v tom *Zeit*. *In einem* ještě ty říkáš *einen*, asi tam bylo *in einem fantastischen Bau*. Představ si to, ale to je taky blbý. O dvě řádky dál. *Der Bau*, ale teď jak je tam ten... že se ztratil do fantastického...

Hejdánek: To těžko. *Sich in etwas verlieren*.

Jiný hlas: Ale jo, ono to možná jde. Když tam dáš, je to jako jistě takový básnický, on chce být přece básnivý, on si myslí, že je to hrozně básnický. *Ausgang* máš taky jako u *Patočky*, akorát že to je *fantastischen*, to je blbý, to je *fantastischem*.

Hejdánek: Já myslím, že tam to nejde.

--- (1987-11-10 Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) (6) + 1987-11-17_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Podle toho by to asi značilo, že se... [nesrozumitelné]

Hejdánek: Tak já jsem to teď nesledoval, prosím tě, ještě mi to...

Jiný hlas: Však tam je přesně, že tam je pokus *die Versöhnung herbeizuführen*, či smíření stvořit, přivodit. A tím, že přivodili smíření, to udělali, když se to povedlo. To by si nemyslel ani on.

Hejdánek: Ano, to je pravda.

Jiný hlas: Takže dosáhnout.

Hejdánek: Přivodit, ano, ano. Tak je to lepší.

Jiný hlas: Někteří znějí úplně blbě, ale je tam podivuhodný pokus filosofů německého idealismu přivodit smíření.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: To teda je tady zřejmě dokonce opravdu nerozhodný. Tím, že v rozumu samém viděli...

[nesrozumitelné] máš to tam, vid'. Tyhle věty na kráse netratí. A prosím tě, tam je překračujíc přes.

Nemůže tam být jenom překračujíc všechny? Já jsem to vlastně už vy... proč jsem to takhle přeponačil. Je fakt, že ten význam jsem změnil blbě, ale ona ta věta zas, když se nechá tak, jak je v té němčině, tak to byl podivuhodný pokus. Na rozdíl od tohoto myšlenkového světa, tam něco chybí, to se musí ještě nějak předělat stylisticky.

Hejdánek: Na rozdíl od tohoto myšlenkového světa. Proto obdivuhodný pokus idealismu přivodit smíření.

Jiný hlas: Tam prostě to, na rozdíl od tohoto myšlenkového světa, byl to podivuhodný pokus... Co byl ten podivuhodný pokus?

Hejdánek: Přivodit.

Jiný hlas: Pokus přivodit. Já jsem se s ním dost často takhle setkal, takže proto mně to tak nepřipadá. To je třeba i nemoc dost. Že se to musí říct...

Hejdánek: Já nevím. Pokus něco udělat je zcela zdrávo.

Jiný hlas: Ale určitě. Nemůže přece věta říci jenom pokus něco udělat je úplně v pořádku, proti tomu nic nemám. Ale začít větu byl to podivuhodný pokus přivodit smíření tím, že v rozumu samém vidí více než

rozum, tak ta věta nezačíná. Byl to podivuhodný pokus. Já si tam dám otazník, ale schválně se na to zeptám některých ještě. Mně to připadá zcela česky.

Hejdánek: Já jsem to sám začal číst. Byl to podivuhodný pokus udělat toto a toto.

Jiný hlas: To určitě, to není problém. Když si tam domýšlíš, že předtím ta věta něco říká, tak tento kus se mně hrozně líbí, proti tomu nic nemám. Ale když si přečteš celý od začátku do tečky, tak se mi zdá, že ta věta je, jí něco chybí. Tak já to teda přečtu. Na rozdíl od tohoto myšlenkového světa byl to podivuhodný pokus filosofů německého idealismu přivodit smíření tím, že v rozumu samém vidí více než rozum.

Hejdánek: Když toto vyndáš, tak to bude znít česky docela dobře. Bylo obdivuhodným pokusem... to by právě už nešlo. Bylo obdivuhodným pokusem... Já myslím, že toto tam je nutný. Pak přestává, pak se to zdá opravdu divný, bez toho to.

Jiný hlas: Nechme to teda, mně se to vlastně nelíbí, ale myslím si... a dál bych tam teda tu čárku.

Hejdánek: Byl to obdivuhodný pokus, čárka, přivodit smíření. Ta čárka tam je nutná.

Jiný hlas: Já jsem si škrtl tu čárku. A za tím filosofií německého idealismu?

Hejdánek: Ano, ale to jsme potom mluvili, že tam nepatří.

Jiný hlas: Dobrý. Tak ta čárka to vlastně zachrání. Já jsem se ptal na to překračujíc přes, jestli to přes tam musí být.

Hejdánek: Tady je *hinausgreifend*.

Jiný hlas: Myslím, že se to musí nechat přes. Přesahující všechny dosavadní možnosti.

Hejdánek: Taky by se to dalo, ale mně se zdá, že když tam je *hinausgreifend* a ještě i... ten význam by byl stejný. Já bych to přes vynechal opravdu teda. Přesahujíc přes to vypadá divně. Přesahovati to rozumí se, že přes, jinak by to nebylo sahati přes.

Jiný hlas: Na to velké období... to se nemůže zkrátka vynechat, jako vrchol.

Hejdánek: Je potřeba, aby to zas aspoň chvíli trvalo. Vrchol je třeba opravdu, nevím... chvíle.

Jiný hlas: Jasně, rozumím, asi to je lepší.

Hejdánek: Velké období vypadá, že to je delší než ten vrchol.

Jiný hlas: Pravda je, že ten smysl je v období své velikosti. Nikoliv velké není to období, nýbrž velká je ta filosofie v tom období. Ale v češtině je to docela srozumitelný taky.

Hejdánek: Zkrátka bych to nechal, je to přesný. Akorát velké období té filosofie, ne, že to je ve svém...

Jiný hlas: Tak tam dáme to na svém vrcholu...

Hejdánek: Pak ten konec. Tam je ve stavbě Hegelově, avšak jí samou též znovu prolomiv. Já to mám tu stavbu.

Jiný hlas: Aha, ne, já jsem to takhle překládal. Asi myslíte, že je to tam navíc. Já jsem to překládal, že ten rozum prolomil ji. Ztratil se a sebe sama prolomil.

Hejdánek: To je dobře. Já to mám tu stavbu, jo.

Jiný hlas: Když si to vezmeš, jak to začíná. Překračujíc... rozvíjela se německá filosofie na svém velkém období po pojem rozumu. Jenže inu, co s ním takhle vytvořilo nové východisko a tak se ztratil, ten rozum se miní, ve fantastické stavbě Hegelově.

Hejdánek: Tak teďka je tady důležitý, jestli to je o té stavbě. Proč by se měl ztratit ve stavbě? Zprvce tam je *Hegels*, skrze Hegela. A je tam ten akuzativ. On se vlastně ztratil ve stavbu skrze Hegela.

Jiný hlas: Aha, tam je akuzativ, no jo. Ale řekni to česky, ztratil se ve stavbu skrze Hegela.

Hejdánek: Když se ztratíš ve stavbě, tak se tam ztratíš. Ztratíš ve stavbu... změníš se ve stavbu.

Jiný hlas: Proměnění se ve stavbu. To není, ale proměnění, prostě já bych protestoval, že to *in den Bau sich verlieren* znamená *sich verändern*. Vždyť je tam právě *verlieren*.

Hejdánek: Jo, fajn, je to tam. To by bylo *verändert*. Ne, to *verlor*, tam se skutečně ztratil. Ale to musí znamenat tak, že on sám se ztratil vůbec, a ne, že se ztratil ve stavbě. Protože tím, že se ztratil ve stavbě, tak ještě stále je, ale je ztracen ve stavbě. Ale když se ztratí ve stavbu, tak on se ztratí vůbec a proměnění se ve stavbu.

Jiný hlas: To už se nedozvíme... Ale jo, je to ten rozdíl. On se ztratil tou stavbou, ne?

Hejdánek: Ano, tou stavbou se rozum ztratil. Ale když se ztratil ve stavbě, tak ten rozum furt tady je, ale je ztracenej jenom v tý stavbě. Tak ho potřebujeme z tý stavby vyndat.

Jiný hlas: Možná, že se ztratil tou stavbou Hegelovou, ne ve stavbě.

Hejdánek: Jestli to teda jde takhle...

Jiný hlas: No to je jen takový, to by se dalo jako tou stavbou Hegelovou. Ale spíš tenhle hlas zní... nevím.

Hejdánek: No a co teda, počkejte, tak co to znamená? Znamená to, že Hegel jej ve své fantastické stavbě ztratil? Když se něco ztratí skrze někoho, tak ten někdo to ztratil? Anebo to znamená něco jinýho?

Jiný hlas: Tou stavbou byl ztracen.

Hejdánek: Dobře, takže v Hegelově stavbě byl ztracen? Nebo se ztratil fantastickou stavbou Hegelovou? Do Hegelovy fantastický stavby?

Jiný hlas: Tou stavbou se ztratil.

Hejdánek: Já nevím, jestli to můžeme říct, že tou stavbou se ztratil. V té stavbě byl ztracen. Ale on nebyl ztracen, protože pak ještě tady říká, že to prolomil. Nevím, jak to obстоjí historicky, no ale...

Jiný hlas: On se ztratil... ne, že se ztratil v tý stavbě. Německy to tam není, že se ztratil skrze tu stavbu.

Hejdánek: Ne, skrze určitě ne. Ztratil se ve stavbu.

Jiný hlas: No, ve stavbu. To je něco jinýho než ve stavbě.

Hejdánek: Proto se nabídla ta stavbou, že se ztratil.

Jiný hlas: Je taky možnost opravdu čistě, že to je tisková chyba, že se ztratil ve stavbě. Která je celkem zas okolo... Možná. Je to možný.

Hejdánek: A je to tam pak všecko s tím akuzativem? Tak v tom případě... Ne, já bych opravdu byl pro v takovýmhle případě se to pokusit chápat z toho smyslu. Ale já ten smysl teda bohužel musím říct, že tomu na to tam...

Jiný hlas: No já vím, otázka, jak je to od toho Hegela teda. Jestli se tam ten rozum...

Hejdánek: To není důležitý. Jde o to, jak to zas chápe Jaspers.

Jiný hlas: Ale zas na druhou stranu, když si to vyberete tak, že se teda ztratil ne v tý Hegelově stavbě, ale že se ztratil dál tou Hegelovou stavbou skutečně a pak se znova prolomil teda u někoho jinýho...

Hejdánek: Ale on se neprolomil. On sám se v tu stavbu prolomil. Sám sebe prolomit nemohl právě. Však se to tam... mohl sám sebe proměnit... To pak zpátky třeba jak ten Fichte. Hlavně časově, ten konec zní „avšak“, je časově dáno před tou fantastickou stavbou Hegelovou. To není, že by časově napřed stavba, a potom Fichte, Schelling, nýbrž časově je to tak, že se sice ztratil ve fantastické stavbě Hegelově, avšak ještě předtím se musel znova prolomit u Schellinga. To tam německy sice není, nicméně věcně to je nepochybně. Ještě prosím vás, kontrolovali jste si, co to je *eigenständig*?

Jiný hlas: Mně se nezdá, že to je ojedinělý. Je možný, že jsem se na to díval, ale je možný, že ne.

Hejdánek: Tak je to samostatný.

Jiný hlas: Já vím, že jsem se na slovo *eigenständig* díval a že to tam nebylo v tom mém významu teda, ale že to tam snad jako sedělo taky.

Hejdánek: To by bylo potřeba zkontrolovat, to *eigenständig*. Já tady vymejšlel výklad a hodilo by se mi tam spíš rozum, kterej se osamostatnil. Takže to by pak zdůvodňovalo, proč se mluví o tom... Co to znamená *eigenständig*? To znamená, že se emancipoval z toho původního kontextu. Historicky to znamená, že začal platit i pro další filosofii.

Jiný hlas: Nebo jestli to tady nemělo znamenat tak, že právě díky Kantovi se k tomuhle dostal?

Hejdánek: A pak ovšem má smysl mluvit o tom, jestli se ztratil, a zase se to a tak dál, prostě se osamostatnil. A pak se ovšem neztratil ten, nýbrž ztratil ho Hegel. Pak by smysl byl tento. Poněvadž se to osamostatnilo, je chyba Hegelova, že to nevzal, že se to osamostatnilo, že to prostě zamatlal do toho svýho systému.

Jiný hlas: No já si pamatuju, že se mně tam to ojedinělý určitě nelíbilo a že teda asi jsem to o ten slovník opřel, ale právě teda, že to tam určitě nebyl nějaký první význam. Ale že jsem tam za jistých okolností nedal ten druhej, nebo nevím. Bohužel mám malej slovník tam a vůbec se na to nedá spoléhat. Ten velkej

mám... to tady není.

Hejdánek: Jaksi třeba *eigenmächtig* je svévolný. *Eigennützig* je prospěchářský, ziskový. Tam důležitý je, že se to k sobě vztahuje, to *eigen*. Kdežto tamto je *einmalig* nebo tak.

Jiný hlas: Já myslím, že se to právě dá na základě nějakýho takovýhodle základního významu, že tam ta ojedinelost se taky dá. Jakože co stojí samo, tak to je vlastně ojedinelý.

Hejdánek: Ve smyslu osobitý. *Eigen* je zvláštní, osobitý, to by bylo. *Eigenart* je zvláštnost, osobitost, svéráz.

Jiný hlas: Ale to, když se o tom bavíme, mně to tam taky nedává vůbec smysl.

Hejdánek: Jenže to právě nevím, jak to pojmut. Mně proto vytanulo... já jsem si toho původně vůbec nevšiml, ale poněvadž je tam to *historisch, eigenständig*. A navíc ojedinelé, když se pak říká, že proráží znova u Fichta a Schellinga, takže to ojedinelé není u toho Kanta.

Jiný hlas: No ne, mohlo by být ojedinelý jako to stvoření toho nového východiska. To ovšem vždycky, každé stvoří... To je ovšem vždycky ojedinelý. Každý stvoření něčeho nového. To jo, no jasně, ale když my tady sledujeme ten rozum, tak že by v tom, co ten rozum vlastně během té západní filosofie dělá, tak že by opravdu ten Kant měl to místo, kde se opravdu jediné zdá, že na tom rozumu něco záleží. Neříkám, že to je dobrá interpretace, ale myslím si, že rozhodně se to tak možná dá číst.

Hejdánek: Ne, jde o rozum. Není, poněvadž to je *die Vernunft* a tady je jasně maskulinum, takže to je *der*. Kant *einen neuen Ausgang schuf*. Čili bylo to nové východisko nepochybně a tím novým východiskem je spjat s Kantem. Nicméně je tam řečeno, že jde o německou filosofii v té době její velikosti, která vyvíjí tento pojem. A pak už se jenom říká, jak u jednotlivých myslitelů to je. Čili vlastně ta velká filosofie, to je všechno. I Kant, i Hegel, i Fichte, i Schelling. A teď o Hegelovi se říká, že v jeho fantastické stavbě se ztratil. A co to znamená se ztratil? On vlastně jedním dechem říká, že ta německá filosofie je velká, k níž ten Hegel nutně patří, že vypracovala ten pojem rozumu, a my víme, že Hegel silně s tím pojmem pracuje, nějak taky. Takže co se tam ztratilo vlastně? Tam to nevypadá jako rozum u toho Hegela, jo? Zřejmě ne, nebo nějak tam je, ale tou stavbou je zakryt.

Jiný hlas: Nebo jak jste to říkal, není tam ten... sám o sobě stojící?

Hejdánek: Sám o sobě nestojí, jo tak. Já nevím, jestli se může říct, že to, co je zakryto či schováno u toho Hegela, je ta *Eigenständigkeit*. Tam já mám dojem, že tam je schovaný ten *Begriff*. Ta *Eigenständigkeit* je... já nevím, no, ono to je taky trochu to, že od té doby, co se o rozumu myslí tímto způsobem, nezávisle na té německé filosofii, to jest, že se to prosadilo i mimo. Heleďte, tak to si musíme dát do přístě ještě jako za úkol. Vy tam skládáte, už jdete, jo?

Jiný hlas: Už je sedm hodin.

Hejdánek: Je sedm hodin, no tak zapíchneme to.

Jiný hlas: Já bych ještě jenom s dovolením něco... já bych teda něco napřed poskládal, a minule ty logické... já to zkusím přinést přístě.

Hejdánek: Zkuste mi to dát dřív, ať se na to můžu podívat.

Jiný hlas: Já se musím omluvit s tím, že já jsem se až do hluboké neděle domníval, že ten text prakticky doma mám, a pak jsem zjistil, že jej doma nemám. Já jsem ho měl půjčený od Luboše a zřejmě jsem mu ho už musel vrátit, takže jsem musel dělat jenom z těch poznámek. Takže úplně komplet ten přehled nemám. Nicméně mám přehled, kde se ještě o té substanci mluví, tak já bych to jenom teďka stručně projel. My jsme minule ty meditace vlastně nějak už načili.

Tohleto, nějaký takový ten návod k těm idejím samo o sobě, že v rámci toho, jaký úkol je rozhodnutí, asi není možný ten výnos... že tam vlastně nějak tím jenom odhlížením od těch věcí nebo nahlížením těch idejí, že se o něčem... když ty ideje jsou té samé povahy v podstatě jako sporu, tak jenom tím prohlížením té jedné nebo druhé ten spor není možno vyřešit. A pak následuje takový obrat, který asi někteří historikové interpretují jako návrat k aparátu scholastické metafyziky, pomocí kterého se Descartes je schopný dostat dál a v něm se taky právě poprvé nalezne velice masivně ta myšlenka toho Boha. A sice ten odstavec takový mírně opravený v překladu zní takto: Ale ukazuje se mi ještě jiná cesta pátrání po

tom, zda nějaké věci, jejichž ideje jsou ve mně, existují mimo mě. Pokud totiž tyto ideje jsou jen způsoby myšlení, nepozorují mezi nimi žádný rozdíl a zdá se, že všechny vycházejí ze mne stejným způsobem. Ale pokud jedna představuje to a druhá ono, je zřejmé, že jsou navzájem velmi odlišné. Bez vší pochyby jsou ty, jež mi ukazují substance, něco většího a obsahují v sobě abych tak řekl, více objektivní reality než ty, jež reprezentují pouze mody nebo akcidence. A zase ona idea, pomocí níž chápu nejvyššího Boha věčného, nekonečného, vševědoucího, všemohoucího stvořitele všech věcí, které jsou mimo něj, má zajisté v sobě více objektivní reality než ty, jimiž se vyjadřují konečné substance.

No a pak už je tady ta úvaha o tom, že příčina nesmí mít v sobě nejméně tolik reality co její účinek a už se přechází k tomu důkazu Boha. Ale tady je ten opravdu onen obrat, kde pokud Descartes jenom takovým tím introspektivním způsobem pohlížel ty ideje, tak vlastně řeč o substanci naprosto nebyla a ta substance se tam objevuje skutečně takovým nějak zvlášť odloženým nebo odůvodňovaným způsobem, jako takový samozřejmě přijímaný pojem. A řekne se rovnou, že na těch idejích samotných žádné rozdíly poznat sice nejde, ale na tom, co ty ideje představují, tam rozdíly jsou veliké, a že ty ideje, které obsahují substance, mají víc objektivní reality.

Jiný hlas: a to navíc ještě k tomu sporu, který jsme minule řešili, jsou tu ještě postaveny do protikladu nekonečné a konečné substance. Já bych k tomu víc neříkal vzhledem k tomu, že Descartes není naším hlavním tématem, ale zdá se mi, že pro Descartovu úvahu směřující k založení subjektu, k založení toho já, jež je základem pro všechno poznání, tak v tom prvním kroku, na který se opět v tomto líčení Descartes odvolává, vlastně tu substanci ještě nepotřebuje. Používá ji až v dalších situacích. Zejména v souvislosti s překročením od tohoto já, s vykročením ze sféry já a jeho idejí k předmětům objektivní reality. K věcem.

A ještě třetí bod. Rozhodně se u Descarta najdou místa, která svědčí o tom, že uznává něco takového jako konečné substance, o čemž jsme se bavili minule. O tom, že jsou místa, podle kterých to vypadá, že nejsou než dvě substance, a to nekonečná a potom ta... Jsme na to sice připraveni, vím určitě, že by se to dalo najít, ale toto je jedno z nich. Z míst, kde se mluví o konečných substancích. Myslím si, pokud si to pamatuji, že toto je věc, která je terminologicky... [nesrozumitelné].

Jde o to, že ne že by byli lidé hloupější nebo chytřejší, ale podle jeho přesvědčení je rozum celý v každém člověku. Doslova. Někdo by mohl říct, že je jedné přirozenosti. Že rozum je v každém jednotlivém člověku celý. Samozřejmě o rozumu se dá mluvit v různých povahách nebo ve smyslu... teď se dá dělit na ty... Že rozum má opravdu jiné povahy. Tam bych měl říct, že se ani vůbec o ničem takovém nedá hovořit. Jestli tam byla část nebo ne. To by se k tomu řeklo potom.

Tady mám ještě, když už to zapisuji, co tam bylo k té jasnosti. A jak vy jste tam byl připravený...

Takže já ty věci občas přeskočím. Měl bych vám připomenout resty, které tady jsou z minula, na ty jsme všichni zapomněli. Můžeme odstartovat. Čtvrtá strana německého textu, druhou větu bychom měli číst. Což je *überall*. Bude to začínat *überall*. Kdopak to přečte? Zeptáme se popřípadě, jestli by tam mohla být rekapitulace.

Problém je ten, že když to objednáme, tak to za dva roky přijde. Tak já to zkusím.

Tak jdeme na to *überall*. Kdo má nějakou poznámku k tomuto? Co jsme přečetli.

Jiný hlas: Tady jsme to přerušili.

Jiný hlas: Takže až po Schellinga?

Jiný hlas: Myslím, že jsme se ještě posunuli přes ty...

Jiný hlas: Ale jenom jsme si to škrtli.

Jiný hlas: Někdo tady ano.

Jiný hlas: Pak toho Hegela jsme nedodělali.

Jiný hlas: Však v tom českém, co tam máte, tu stavbu, nebo...

Jiný hlas: Zejména se tam ztratil... to bylo taky nejasné. Ztratil se ten vztah.

Jiný hlas: Já mám k téhle větě takový možná povrchní postoj, ale zdá se mi, že k tomu, aby to člověk opravdu věcně pochopil, tak by jedna věta nestačila.

Hejdánek: No necháme to prostě. Víme, že v tom problém je, necháme to potom, stejně se bude dělat závěrečná redakce.

Jiný hlas: Já jsem se chtěl ještě zeptat, jestli to *eigenständig* překládat jen jako samostatně. Já jsem si tam napsal osamoceně.

Jiný hlas: Tady máme napsáno samostatně.

Jiný hlas: Osamostatněně.

Hejdánek: No co to je osamostatněně? Tady je *eigenständig*, to je stojí sám. Jako sám, já nemyslím, že to je ve smyslu samostatný na svých nohou, poněvadž pak tam historicky je [nesrozumitelné] k bytí náležející.

Jiný hlas: Čili já bych spíš měl za to, že to znamená osamoceně stojící.

Jiný hlas: Nechcete číst celou tu strukturu věty, předělat?

Hejdánek: Jako ostatně vždycky.

Jiný hlas: Jak také vždy u rozumu vystupuje to druhé.

Jiný hlas: Ne oproti rozumu, ale vůči.

Jiný hlas: Že ačkoliv vždycky se zdá, že k rozumu náleží taky nějaké to druhé.

Hejdánek: Ono to není opozice, to je jakkoli tam taky to druhý k tomu rozumu patří. Tady ta opozice není. Já tu opozici tady v tom necítím.

Podívej se, tady je toto. Tam říká, že v každé době se zdá, že to bezrozmé je v chodu nějak. A teď neříká ačkoliv vždycky vystupuje to, co je to druhé proti rozumu. Nýbrž protože. To je v souhlase s tím.

Jiný hlas: Jakkoliv.

Hejdánek: To je totéž. Jakkoliv, to znamená na jedné straně tak přesto, jakkoli platí toto. Jakkoliv všichni lidé jsou živočichové, tento člověk byl... Protože všichni jsou, tak tenhle taky. To není jakkoli. Souřadně, nebo podřadně, to je proto, protože to obecněji vždycky, když je [nesrozumitelné], tak je tam to *das Andere*. No tak tedy samozřejmě se nám zdá, že v každé době tam je taky ta...

To není proti sobě. To z toho vyplývá. Z toho obecnějšího totiž vždycky, když je to *das Andere*, se tam vyskytuje.

Jiný hlas: Já bych tam místo toho oproti dal ku.

Jiný hlas: Proč by to nemohlo být u rozumu?

Hejdánek: Tam není nic, tam je *der Vernunft das Andere*. Je to druhé proti rozumu. To jest to rozumu druhé.

Jiný hlas: Vůči rozumu.

Jiný hlas: Samozřejmě, ne proti, ale vůči.

Jiný hlas: Takhle to čteš ty. To tam je pod čarou slovíčka.

Jiný hlas: To není česky ovšem.

Jiný hlas: To ne, ale aby to dalo smysl. Pak se to do češtiny přeloží.

Jiný hlas: Neboť vždycky... To neboť zas možná je takový... vždycky člověk jako pitomec se tam přidá vždycky do toho, něco naválí... [nesrozumitelné]

Jiný hlas: A vůči rozumnému místo proti rozumu?

Hejdánek: To je skoro stejný, ale to vůči je líp.

Jiný hlas: Vystupuje to druhé, to jde.

Jiný hlas: Místo v pochod, průběh.

Hejdánek: To má pravdu. Průběh je lepší.

Jiný hlas: Ale máme tady ještě jednu důležitou věc, a to je vystupování toho druhého, čili něco docela jiného než jenom odpor toho druhého.

Jiný hlas: To je jako odpor materiálu.

Hejdánek: To je jenom odpor.

Jiný hlas: Kdežto...

Hejdánek: Kdežto on tady teď... nevím, jak je to... to *Auftreten*?

Jiný hlas: *Das Auftreten des Anderen*.

Hejdánek: *Auftreten des Anderen*, ano.

Jiný hlas: To je [nesrozumitelné] vstup.

Hejdánek: Je to krok.

Jiný hlas: Vstup druhého... vstoupení...

Hejdánek: To vystoupení je v češtině trošku něco jiného. To někdo má vystoupení v koncertě.

Jiný hlas: Nebo vystoupí.

Hejdánek: Nebo vystoupí z vlaku. To je, já nevím, na scénu, ne. On tam nevstupuje, ale vystupuje, to znamená chová se... počíná si.

Jiný hlas: Vystává...

Hejdánek: Ne, vystává, to ne.

Jiný hlas: Vystává, povstává...

Hejdánek: Počíná si. On se uplatňuje. Uplatňování? Ne, to ne.

Jiný hlas: Uplatnění.

Hejdánek: Nebo počínání. Ale to taky ne, to není lokalizace, nýbrž to je...

Jiný hlas: Tady navrhuje co, průběhem?

Hejdánek: No tak to v tomhle případě už možná po tomhleto pochodem.

--- (1987-11-10 Jaspers, *Vernunft und Existenz* (čtení) (6) + 1987-11-17_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Nebo postupem, nebo já nevím.

Hejdánek: Postupem. No postupem, no, to je možný.

Jiný hlas: Já bych tam dal chápání. V textu je uchopování, rozumové uchopování.

Hejdánek: Já rozumím. No ale pak jsem se zase postavil proti sobě. Vy jste vyrozuměl z toho mého daleko víc, než jsem měl na mysli. Rozum nemůže jinak uchopovat než chápat. To však neznamená, že každé chápání je rozumové. Takže to zas úplně zbytečný není to, že tam je rozumové chápání. To není vršení téhož ve dvou slovech. Rozumové chápání může být stejně tak, jako může být nerozumové chápání. Když něco pochopím, tak to můžu pochopit blbě. Nejenom blbě, to může být i rozumově blbě, ale já to můžu pochopit nerozumově. Že se do toho vcítím třeba, do někoho. Rozumět mu tím, že se vcítím, že se s ním identifikuji, to je nerozumový. Čili já myslím, že to neznamená, že by to bylo zbytečný a že by tam mohlo být jenom uchopení nebo chápání.

Jiný hlas: Nebo uchopování. A ještě pak čas. *Verwandelt* je přítom, samozřejmě. Ne *verwandelt*, to je přítom.

Hejdánek: *Verwandelt* se, aha.

Jiný hlas: Je tam dále *anerkennen*, uznat.

Hejdánek: Uznat. Nepoznat. To nemám taky rozeznatý.

Jiný hlas: Potom teda je tam avšak a nadále tady za...

Hejdánek: To nadále.

Jiný hlas: Nadále jako má být to *dann*, to je potom. Tož vlastně ano. To se mi zdá, že vlastně se...

Hejdánek: Nadále znamená pokračovat. Vstoupil do církve a nadále v ní setrval. Nemůžu říct, vstoupil do církve a nadále s ní neměl nic společného. Ale vstoupil a pak v ní setrval taky.

Jiný hlas: Tady je *dann*, tak já nevím, proč se tam musí nadále, proč tam nemůže být pak.

Hejdánek: Já si myslím, že tím nadále se hezky vyznačí ta po smyslu nepochybně tam jsou návaznost toho, že tím, co se líčilo tam nahoře, se buďto proměňuje v rozumové, nebo je aspoň uznána jako ta mez, tak je teda díky tomuhle tomu pak ve svém působení... abych zachytil to pak.

Jiný hlas: Ale tam je to *aber*, čili je uznáno, ale. To znamená, to není uznáno jako takový. Je uznáno, nevytěšňuje se to z vědomí, ani se to rovnou nepředělává na rozumné, ale něco se s tím dělá. Takže to není ponecháno tím, čím se to zdá být na začátku.

Hejdánek: To *aber* tam je důležitý. Takže nadále tam opravdu je nevěčný, páč by to znamenalo pokračování něčeho, co je předtím. Kdežto tady sice je uznáno, ale pak se s tím něco dělá. Takže to pak

je, abych to nebylo, že předtím je to uznáno a pak se s tím přece jenom něco dělá. Tak je to trochu zfušovaný do jedné větičky, aby to nebylo tak moc nápadný.

Jiný hlas: Já měřím tomu, ale furt se mi zdá, že to stačí i tak teda, že právě tím, že je vykázaný jako ta mez. Takže to je to, co se s tím dělá. A že právě ta mez...

Hejdánek: Pak tam to avšak by nemělo smysl. Helejte se, například kdyby tam bylo dále, tak je to v pořádku. To nadále mi vadí. Nadále znamená furt dál totéž beze změny. Kdežto dále, to už je časově odlišené, jako poté. Kdežto *aber* tam nutně má nějaký smysl, to odlišuje. Mimochodem předtím má být čárka, to je taky chyba.

Jiný hlas: Já fakt si furt teda myslím, že se dá to *aber* chápat opravdu v tom vyjádření toho posunu před tím, za *anerkennen*, před *aber*. *Anerkennen*, věcně udán právě už tím, že to druhé se stane tou hranicí. Ale já nevím no, tak jako...

Hejdánek: Ono by to chtělo teda nějak to doložit, jak to myslel. Já to chápu asi takto. Když na svém místě je to uznáno jako hranice, tak to znamená, že za tou hranicí jsou *leones*. A *aber* říká, ale oni se tam nenechají *leones*. Nýbrž ti *leones* jsou *begrenzt*, což je něco jiného, než že tady je *Grenze* a za ní se neví co. Teď je to *begrenzt*, čili je to jakoby zakapslováno.

Jiný hlas: Ale to se podle mě udělalo už tím, že se právě z toho zlého neznáma, o kterém skutečně ještě ten mýtický člověk opravdu neví, kdy na něj odkud bafne, tak se z něj udělalo třeba, já nevím, jak jsme to četli loni, z toho nepoznatelného nebo co takového, tak tím se opravdu už tím, že se právě takhle o něm začne mluvit bez bázně. Tak už tím, zdá se mi...

Hejdánek: To je v pořádku. Ale to je to druhý.

Jiný hlas: Ne, to je to první.

Hejdánek: To je to, co se ne...

Jiný hlas: Tam jenom uznáte, že je hranice a nevíte, co za tím je.

Hejdánek: No ale jak o tom začnete mluvit, tak už je to zakapslíkováno.

Jiný hlas: To už je zapouzdřeno, to už je *aufgefangen* a *begrenzt*. Já uznávám, že se to tak určitě dá číst. Já se jenom vlastně zbytečně asi opravdu snažím říct, že se to dá číst i tím druhým způsobem. Ale na tom...

Hejdánek: Tohle nevymlouvejte. To je naopak, když se na něčem strašně jednoduše domluvíme, tak je vidět, že nastala chyba, že nikdo nepovstal a něco proti tomu neměl.

Jiný hlas: Ne, já myslím teď jediné věcně. Když věcně vidíme tu samou věc, tak jestli je teda Jaspersova stylistika taková, že tenhle děj popíše slovem, že je tomu vykázano to patřičný místo jakožto hranici, anebo jestli teda tenhle děj, o kterém máme oba shodný vidění, ten Jaspers popíše tím, že je teda *aufgefangen* a *begrenzt*. No tak jestli máme tu neshodu o tohle, tak to by mně připadalo ještě tragický.

Hejdánek: Když vidíme oba tutéž věc.

Jiný hlas: Já si myslím, že to už je to, že se tomu vykáže to příslušný místo jakožto tý mezi. No ale jestli to v těchhle slovech ještě neshledáváme, tak v těch druhéjch to už shledáváme určitě, no tak to já myslím, že to...

Hejdánek: Jo, jistě, jistě.

Jiný hlas: Tady z toho textu to bylo potom jasnější, z těch dalších...

Hejdánek: Spíš mně tam potom jeví podivný, proč máš *begrenzt* jako vymezeno. To je jako zevnitř. Vymezeno.

Jiný hlas: Vymezeno nemusí bejt.

Hejdánek: Proč?

Jiný hlas: To mně se nezdá, že se musí vymezit zevnitř.

Hejdánek: Ne tak [nesrozumitelné] vymezíš hranici.

Jiný hlas: No, *begrenzt* je omezeno.

Hejdánek: To *be-* opravdu znamená tak jako to shrnout. Stanovit mez, to není *begrenzen*.

Jiný hlas: *Begrenzen*, to je spíš jako...

Hejdánek: Ohraničit. Kolem dokola. Ne jenom říct, tu je mez. A zarazit se. To *be-* opravdu znamená tak

jako kolem dokola.

Jiný hlas: Já dělал teda opravdu to vymezeno. Ale možná je to zbytečně tak mlhavý, že i tohle by se posuzovalo. Ale uznávám, že to omezeno je fakt přesnější.

Hejdánek: To omezeno je fakt přesnější, no.

Jiný hlas: [nesrozumitelné] popravdě řečeno, třeba vymezit si práva, vymezit si...

Hejdánek: Ona ta předpona vy- u toho vymezit říká to, že se stanoví mez a z ní se [nesrozumitelné]. Ono to vymezení v určitém kontextu je obsaženo i u toho omezení, to vy-

Jiný hlas: No pravda je zas na druhé straně, když se řekne, že je to vymezeno, tak to spíš znamená odcamcaď pocamcaď. Ve smyslu pojmovým. Mně se zdá, že kdyby se to bylo přeložilo samo vymezeno, tak už to je rozumný. Tady to ještě navíc...

Hejdánek: Nejdřív si postaví hranice. Potom to obchvátí, to je to *auffangen*, potom to *begrenzt*, to omezí, a tak dál. Prostě...

Jiný hlas: Fakt je, že to vymezení většinou v češtině vyvolává, zejména pokud jde tady vlastně o vymezení aktivity rozumu, no tak je to vlastně pojmový vymezení.

Hejdánek: Jako v logice nebo *horismos*, jak u Aristotela. To je jako definice.

Jiný hlas: A to přece nejde použít na to, co se děje s tím... Že opravdu omezení bude asi lepší. Já jsem to ale opravdu, to je jenom ještě taková poznámka, ne že bych to hájil. Je to klidně možný. Ale já jsem to chápal, že teda ten rozum s tím opravdu dělá něco takového jako pojmově, je velmi silný, ale opravdu teda, že se toho právě nějakým takovýmhle horismem zmocňuje, že teda začne opravdu mluvit o tom nepoznatelným a takovýmhle. Filosoficky pozitivně to začne používat. Vlastně vracet se, ty konce tý pozitivní filosofie. Že to bezrozumné je tím rozumem nějak vymezeno, definováno.

Hejdánek: Pojmově definováno.

Jiný hlas: Definováno. Pracuje se s ním jakožto s pojmem. I když ten Jaspers samozřejmě tady tou formulací upozorňuje na tu překérnost toho. Nicméně on říká, že ti filosofové tohleto právě dělají, že to druhý v tý jeho druhosti jaksi opravdu se pokoušej zapřít tím, že vlastně s ním pracují jakožto s pojmem.

Hejdánek: A to je řečeno v tom prvním bodě, ne?

Jiný hlas: Tam je to přeměňuje v rozum, tam je jenom přeměňuje v rozum.

Hejdánek: Nemluvte dva najednou, pak se to nedá poslouchat.

No helejte, uděláme si to stejně, budem to všechno probírat znova. Pak zapomenem, co jsme si tady nahádali, zas najdeme jiný blbosti. Jdem dál.

Jiný hlas: Ale to vymezeno není špatný. Já jsem nechtěl to nějak potlačit.

Hejdánek: Ne, to je. Helejte, je to správný, když je důvod o něčem pochybovat, tak se to musí říct, aby se to zvážilo. Já si nemyslím, že cokoliv je možno odhadnout předem jako zbytečný. Naopak. Radši vymejšlet blbosti, než něco přehlédnout.

Jiný hlas: A to avšak nadále to jste vyřešili nakonec, nebo ne? Já jsem to...

Hejdánek: Jo jasně, říkáme teda nějaký dále nebo pak.

Jiný hlas: Nebo poté.

Hejdánek: Nebo poté, a podobně, no.

Jiný hlas: *Erfahren* teda budeme překládat jako zakoušeno, ne třeba pojímáno.

Hejdánek: To jistě, to nejde jinak.

Jiný hlas: Dobře. No ještě bych se spíš k tomu odstavci vrátil obsahově. Mně zůstalo nakonec, i když jste se tady o tom dohadovali, zůstalo mně skryto, jaký je ten druhý přístup k tomu bezrozumným. Ten první je ten, že ten rozum ho převede na něco svýho. Ale takový ty formy toho, co to tady... Čili to nebere vážně. A ten druhý... Ne, ten první to má za sebou. Převede to na něco svýho. No.

Hejdánek: Oni jsou tam tři. A v tom nebo za prvé, že uzná hranici. To jest, že přizná, že ta rozumovost nebo rozumnost se prostě rozprostírá jenom *usque ad*, k nějakému termínu *usque ad quem*, a potom že je ta nerozumnost. Že ji teda uzná, ale smířit se s tím nemůže. Takže se stejně, přesto, nebo právě tak

proto taky, když ji uznal, tak ho žere a tak se pokouší ji *zakapslíkovat*, prostě nějak činit neškodnou. V podstatě každá nerozumnost... rozum se vždycky snaží nerozumnost ohraničovat. To bezrozmé bude potom nějak vymezeno, ale bude opravdu zase omezeno, zredukováno.

Jiný hlas: Zredukováno, to už je...

Hejdánek: Od toho první bych řekl. To nebere vážně. Tady to vezme vážně, ale obestaví to, aby nedošlo k infekci, aby nedošlo k nějakému rozšíření a tak dál, prostě aby se ten rozum sám nenakazil. To je to postavení těch mezí. Kolem v podstatě, ale zase to bezrozmé omezí, zredukuje.

Jiný hlas: Ne, zredukuje, to už je řečeno, že to nebere vážně. Že z toho udělá něco menšího, než to je.

Kdežto tady jde o to, že to obestaví, aby se to nemohlo rozšířit. Právě proto, že to bere vážně.

Jenom k tomu. Jsme vzpomínali na toho Locka nebo na toho Kanta, na tyhle *filosofy*, kde přece *leitmotiv* té jejich *filosofie* je právě omezení těch hranic toho, pokud ten rozum může bezpečně podnikat.

Vymezení těch hranic vlastního rozumu. Ale to vymezuješ rozum. Rozum vymezuje sám sebe. On vymezí ty hranice, pokud je bezpečný a za nima ať si je. Ale tady se minilo něco...

Hejdánek: Ne, k Locke. To neznamena, že to tady je přesně tak, jak to říkal Locke. Takže to druhý je teda, že se to sice uzná, ale potom ten rozum to chce chňapnout. I když je to nerozumné, tak to chce mít pod svou vládou. A když to nemůže zlikvidovat, tak aspoň to opouzdří.

A pak tam uvádí ještě třetí možnost, která vypadá, jako by se vztahovala taky k té první, jenomže tady je to právě kvalitativně vyšší, takže takřka je tady triáda ta heglóvská. Totiž že najednou, protože se to vzpírá tomu rozumu, tak ten rozum zápasem s tímto údajně nerozumným rozpozná svou vlastní blbost a zreviduje své vlastní postoje tak, že najednou uvidí, že to, co se mu vzpíralo, se vzpíralo ne proto, že to je nerozumné, nýbrž proto, že on rozum byl blbej. Takže to nerozumné bylo v tom rozumu údajném, a on objeví nové zdroj rozumného. Což je něco jiného, než když to jen tak povrchně přetře na rozumovost. Nějak to vysvětlí. Tak jak to dělají třeba marxisté. Že to prostě nějak tomu dá takový náter jako rádoby racionální, ale ve skutečnosti to žádný objasnění rozumový není. Je to jen tak... Jsem to ještě přehnal. Tady je to možná něco vážnějšího, ale nicméně to je, že to vlastně nějakým způsobem promění v rozum, tak to nějak tam zabuduje do té své stavby a je.

Jiný hlas: No to by znamenalo, že předtím to třeba v bodě A ten rozum chápe jako svůj zdroj sebe sama.

Hejdánek: No to tam není, ale většinou se to tak vykládá. Já o tom mám sám pochybnosti, ale to je jiná záležitost, která sem teď nepatří. To se považuje tak dlouho za samozřejmý, že v textu žádná ironie není. Je tam myšleno ironicky...

Jiný hlas: V tom smyslu, co je nerozumné, tak se to začne vykládat jako vyšší rozumnost.

Hejdánek: Aplikujme to. Nevím, jestli se mi to povede, ale my přece víme, že žijeme ve společnosti, která je plná iracionalit. Zejména když něco podnikají třeba policajti nebo vůbec nějaké nové rozvrh ekonomické vládní, třeba je přestavba nebo předtím byl ten soubor opatření a tak dál. Takže my víme, že to je iracionální a že hledat v tom *ratio*, je přeceňování těch aktérů. A stejně nemůžeme nic jiného dělat, chceme-li vůbec se trochu v něčem vyznat, tak se pokusit to chápat jako rozumnější, než vlastně to asi je. Tak na jedné straně to může znamenat, že to racionalizujeme povrchně. Prostě to napálíme na nějaký starý kopyto a tak, že tím si to všechno vyřešíme. Takovýhle nějaký kopyto všeobecný, aniž bychom museli analyzovat, o co jde.

Druhá věc je, že pronikneme tím rozumem, kam se dá, a holt nějaký to nejvyšší rozhodnutí někde nám uniká, poněvadž o tom nic nevíme, jak se o tom jednalo. My víme jenom, jak se o tom jedná na stranických schůzích třeba. Takže někde tam to okolkujeme. My víme, jak se to chápe běžně. To si zracionalizujeme. Ale jak to vlastně vzniklo, ono to mohla být nějaká náhoda nebo někdo se ožral a něco řekl a ti druzí se toho chytili nebo něco takového. To prostě okolkujeme, nevíme. Eventuálně předpokládáme, že to takhle nějak blbě vzniklo.

A posléze se může stát, že my takhle k tomu přistoupíme a najednou se objeví, že tam byl nějaký neobyčejně chytrý chlapík, kterej je dokonce tak chytrý, že i v těch blbejch poměrech to zakalkuluje, dá to tak, že ono to běží jako přiblblý, ale ve skutečnosti se to prosadí se svou racionitou. A my, když to

pochopíme, tak vlastně teď jsme zjistili, že jsme to od začátku chápali blbě a najednou ono to je úplně něco jiného. Je to trapnej příklad, přitaženej za vlasy, ale trochu to plní... My si tam domyslíme tohodle geniálního chlapíka. A to by se dalo považovat za zdroj nové, lepší, vyšší rozumnosti.

Jiný hlas: Rozum to taky může dělat. Ne, já myslím, že by se to z textu mohlo vysvětlit tím, ironicky se mohl vyjádřit k těm právě... To uvidíme, mně to nepřipadá, že tady je ironie.

Můžeme dál?

Já bych tam měl připomínku k tomu *dieser Zeit*. Protože už předtím to bylo překládáno jako doba nebo období. A ne čas.

Hejdánek: A tady že by bylo místo toho...

Jiný hlas: V základu tohoto období nebo této doby.

Hejdánek: Této doby, to je asi lepší.

Jiný hlas: Mohly by to být těchto časů. To je totéž. Ne, jenom se chci utvrdit v tom, že *Grund* překládáme jako základ.

Hejdánek: Tady je to myslím jednoznačný. Tady v týhle větě hlavně mi chybí to *nie*. To se ztratilo. I když vídám v celku... jestli to aspoň... no je to *als ob in dem Grunde des Denkens dieser Zeiten*, jakoby v základu myšlení těchto dob, ještě při vši, ve všem neklidu... klid, čehož nikdy vcelku a radikálně nezpochybněného rozumu.

Jiný hlas: V tom je docela obtížný pro tu češtinu zachovat to, k čemu ten zápor vlastně je. Zda se tedy zapírá to, že by to bylo docela a radikálně, nebo zda se zapírá právě... Ono se tady asi zapírá to docela a radikálně. On zpochybněný byl, ale ne docela a radikálně. Tak já jsem se snažil nějakým způsobem tohleto tím překladem vystihnout. Nevím, jestli se to povedlo.

Hejdánek: Jakoby ležel při všem neklidu ještě klid... Ne, to ještě tam není.

Jiný hlas: To je při všem neklidu. A není to v každém neklidu?

Hejdánek: Při všem neklidu, *in aller Unruhe*... No, ve všem neklidu, to je lepší. To ve všem neklidu, to zase je jako uvnitř. To myslím, že je dobře. Uprostřed všeho neklidu by taky mohlo bejt, to je dobrý, myslím. Uprostřed všeho neklidu klid ještě nikdy docela a radikálně nezpochybněného rozumu.

Jiný hlas: Klid ještě nikdy.

Hejdánek: Klid ještě nikdy.

Jiný hlas: Takže neklidu klid. Neklidu klid ještě nikdy. Ano.

Hejdánek: Ještě nikdy docela a radikálně nezpochybněného rozumu.

Jiný hlas: Všechno, nebo všechno?

Hejdánek: V čem?

Jiný hlas: Všecko. To je oboje česky. Ne, on se asi ptal kvůli tomu, který překlad zvolit.

Hejdánek: Myslím, že v tomhle případě, když se to vůbec střídá, že to je jedno.

Jiný hlas: V posledku, nebo posléze? Proč posléze? V posledku.

Hejdánek: V posledku.

Jiný hlas: A to *Infragestellen*, to je obtížný.

Hejdánek: Tam máte zpochybňování.

Jiný hlas: To zpochybňování asi...

Hejdánek: Ono je to trochu posunutý, poněvadž zpochybňování, už v tom je ta pejorativnost, kdežto *in Frage stellen* je, že se to stává předmětem dotazování. Ale já myslím, že to není tak špatný.

Jiný hlas: Já mám rád to úsloví postavit do otázky, ale vždycky, když jsem se snažil to prosazovat, tak jsem sklízel ostrou kritiku, tak už jsem se poučil. Ono to v češtině zní blbě, no.

Hejdánek: Ono to je takový, česky to vypadá blbě. To je fakt. Ale opravdu nemáme jak to líp překládat.

Jiný hlas: S tím košatým... zpochybňování nedotčené...

Hejdánek: Ne, *fraglos*.

Jiný hlas: Já vím. Ale to není zbaveno stázání. On to překládá nedotázáno. To je taky interpretační. To je z dřívějších tvých prací, to už si na to zvykli. Nedotázaný je opravdu běžný filosofický termín, jeden z

takových těch základních. Ale je otázka, jestli přesně postihuje to, co ten autor myslí.

Hejdánek: Já myslím, že to tam může zůstat. Těžko se najde jinej český termín, a tak to zavedem. Ono to jinde už je a tady taky. To přikryjem.

Jiný hlas: Aspoň pro moje filosofický vzdělání, nedotázaný je jeden z těch opravdu základních termínů. Blbý je na tom ta dokonavost. A to nedokonavý zní ještě blbějc.

Hejdánek: Tady může být i aktivum. Tady ta *Selbstverständlichkeit* může být i netážící se.

Jiný hlas: Tady to ne. Ale v jiných případech to může být.

Hejdánek: Netážící se, to je špatně. Protože jako kdyby ta samozřejmost se tázala. Samozřejmost je samozřejmostí, protože se netáže. Čili k ní se nepojí žádná, ale někdo jinej se na ni musí dotazovat. Ne ona sama. Čili tam nemůže být aktivní netážící se. Nedotazovanou by mohlo být, když by to mělo být nedokonavý. Ale v žádném případě netážící se.

Jiný hlas: To je jasný, kdyby byla tážící se samozřejmost, tak to není samozřejmost. A to vypadá, ta samozřejmost, že je objímána nedotázanou samozřejmostí. To znamená, že ta samozřejmost vůbec nebyla postavená do otázky.

Hejdánek: To jest, rozumí se i těmi různými pochybnostmi. Že ty pochybnosti prostě nešly dost daleko. To to znamená.

Jiný hlas: Pak jsem se ještě chtěl zeptat, hned na další řádce, nebo jsou to zcela... tak to bych přeškrtl. Nebo jsou zcela individuální.

Hejdánek: Všechna zpochybňování jsou ještě objímána nedotázanou samozřejmostí, nebo jsou zcela individuální. Počkej, počkej, ale pokračuje přece v tisku...

Jiný hlas: Neúčinné. Nebo jsou zcela individuální, dějinně neúčinné.

Hejdánek: Helejte se, tam je *Selbstverständnis*, to není samozřejmost.

Jiný hlas: Sebepochopení.

Hejdánek: Jež nedosáhly svého vlastního sebepochopení. Když je to vlastního, nemusí tam být znova sebe. Sebepochopení.

Jiný hlas: Já tam mám to sebepochopení napsáno. To dělal tady pan kolega. Sebechápání.

Hejdánek: Ale budeme říkat sebezporozumění. Tady totiž už jsme jednou měli chápání s tím *begreifen*, a jestli tady budeme mít sebezporozumění... Já tam mám taky u toho *eigenes Selbstverständnis*, tak sebezporozumění. Ale u toho horního, *Selbstverständlichkeit*, tak tam by to měla být nedotázaná samozřejmost.

Jiný hlas: Vypadá to jako omyl při přepisování... nevím, co jsem tam dělal. Ale tak to sebezporozumění... Jež svého vlastního sebepochopení nedosáhly. Nebo jež svého vlastního pochopení nedosáhly.

Hejdánek: Já bych tam nechal to sebepochopení, akorát bych škrtnul to vlastního.

Jiný hlas: Tak jste pro sebe. Já jsem se tady u toho pochopení nebo porozumění... Pravda je, že jestli se řekne vlastní pochopení, tak ještě furt může být pochopení něčeho jiného, ale sebepochopení, to je pravda.

Hele, Josefe, ale já si myslím, že toto tam nemusí být, protože když navazuje... Nebo jsou zcela individuální, dějinně neúčinné průlomy, jež svého vlastního sebepochopení nedosáhly. Tak co to znamená ta věta?

Jiný hlas: No to se vztahuje k podmětu předtím. Všechna zpochybňování.

Jiný hlas: Ale co jsou tyhle ty individuální průlomy?

Jiný hlas: Vždyť ti to na začátku... Všechna zpochybňování, a teďkom: jsou ještě objímána nedotáženou samozřejmostí, nebo jsou zcela individuální, dějinně neúčinné průlomy, jež svého vlastního sebezporozumění nedosáhly. No.

Jiný hlas: Takže to „to“ tam nemusí být.

Jiný hlas: No, nebo jsou to...

Jiný hlas: Mně ta věta, ta se česky nelíbí, když by se tam to „to“ dalo.

Jiný hlas: Tam jinej podmět není.

Jiný hlas: Není tam jinej, ale už bych se ztratil.

Jiný hlas: Ale to máš ještě navíc nebo. To vede k tomu...

Jiný hlas: Je to věta docela jednoduchá, že to přeskočí. Je to docela zajímavý, ale já teda si myslím, že při té rozmanitosti těch pokusů bych kvůli takovým čtenářům, jako jsem já, to tam nechal, i když teda to asi není dost značně... no, tak já se zas zastávám toho, že se to má vždycky vysvětlit, ten podmět dál dát, ale tady mně to připadá, že tam se objeví snadno.

Ted' další věta. Všechna tato protipůsobení, tak je opačná... se tam může říct zcela opačná působení, anebo zachovat to působení proti?

Jiný hlas: On tam měl za to, že když se řekne působení proti, tak že to nemusí opakovat, i když v němčině tam je dvakrát *gegen*.

Jiný hlas: Je, no.

Jiný hlas: Ale když to cítíš jako český slovo, protipůsobení, tak dalo by se říct proti působení...

Jiný hlas: Ted' k té češtině bych dal radši jiný. Já nehrám. Ale ted' tady mám problém v té poslední větě. Tam je chyba.

Jiný hlas: Sám ji ještě nedělá, protože...

Jiný hlas: Ano. Poněvadž to by bylo, kdyby, tak je to *es noch nicht tut*. Ale stejně by to nedávalo smysl.

Jiný hlas: Tam je plurál. Tam je *der Gewitter*. Ne, *die Gewitter*.

Jiný hlas: Ne, to je *das Gewitter*. To jsou *die Gewitter*. Ten hrom. Který... *Gewitter* tam má být... *der die Gewitter ankündigt*, aby potom mohlo být to *die*, když tam žádný *die* k ničemu není. A tam pak mohlo být *tun* a ne *tut*. *tun*, ano. Takže prostě tam má být: ohlašuje bouři, která může nastat, se může spustit, to je hezký, to je lepší než nastat. Ale ještě se nespustila.

Jiný hlas: Ne, ale jde o tu bouři, a ne o to hřmění.

Jiný hlas: No ale tady je právě řečeno to, že ten hrom ještě tu bouři nedělá.

Jiný hlas: Ne, vůbec ne. Nýbrž že ji ohlašuje, ale že by mohla přijít bouřka, ale ještě nepřišla.

Jiný hlas: Tam totiž se vztahuje k tomu *Gewitter*. Ne, ne, ne. Kdyby hrom, tak je *Donner* a nemůže být *tun*, nýbrž muselo by být *tut*. *tut* je jednotný číslo.

Jiný hlas: Když to přeložíme rozumně jinak, tak to není chyba.

Jiný hlas: No já to vidím takhle rozumně i v tom, že ten hrom tu bouři ještě nedělá. Vždyť si to přečtete, že všechna protipůsobení proti rozumnosti jsou jen jako vzdálený hrom, jenž ohlašuje bouři, která se může spustit, ale ten hrom sám ještě tu bouři nedělá.

Jiný hlas: To by nemohlo být... no...

Jiný hlas: No tak možná kdyby se to opravilo na *tut*...

Jiný hlas: Já to tady mám podtržený v tom německém, takže mýlil jsem se asi.

Jiný hlas: To je pravda, že to je možný, že to je chyba, jako to bylo tam nahoře. Dalo by se to...

Jiný hlas: Dalo by se to taky tak.

Jiný hlas: Nedávalo by to smysl, že takto.

Jiný hlas: Pravda je, že *die sich entladen können, aber es noch nicht*... *es*, co to je to *es*?

Jiný hlas: To už je... že to ještě nedělá... on nemůže si vymyslet najednou *es*. Tam je *die Gewitter*, tak by muselo být *sie noch nicht tun*.

Jiný hlas: Bouři ještě nedělá, tak *sie*, poněvadž to *die Gewitter*... ty máš na mysli osobní zájmeno... a já mám na mysli, že ten předmět... že to... to nejde německy. To je v češtině možný, ale v němčině ne.

Jiný hlas: Když se tam mluví *Donner, der Gewitter ankündigt, aber sie nicht tut*... a ne *es nicht tut*, to nejde najednou *es* tam přidat do toho. To nejde prostě. Tak se zeptej Němce, já nevím proč.

Jiný hlas: *Ich habe es noch nicht gemacht*...

Jiný hlas: To jo, ale *ich habe sie gerufen, aber ich*... to nejde. To *es* nemůže být vymyšlený jen tak *es*, co *es*? Když se tam o něčem mluví, tak se to musí vztahovat k tomu a ne najednou říct *es*.

Jiný hlas: Tam by měl být asi ten předmět určený konkrétně.

Jiný hlas: I česky to zní přece blbě, že hřmění ohlašuje bouři, ale ještě to nedělá. I německy stejně tak.

Jiný hlas: Když tam máme jednu řeč o bouři, tak nemůžeme říct to.
Jiný hlas: Já myslím, že tam...